

Puen-Paeng Phordeekhum: The Adaptation of Jacob's Short Story to the Television Series

“เพื่อน แพง” ฉบับพอดี้คำ: การดัดแปลงเรื่องสั้นของยาขอบเป็นละครโทรทัศน์

Yanika Klaewkasikam*

Natthakarn Naknuan

ยานิกา แก้วกสิกรรม

ณัฐกาญจน์ นาคณา

Faculty of Liberal Arts, Mahidol University, Thailand

Corresponding author*

e-mail: creamyanka@gmail.com

Received 17-06-2024

Revised 15-08-2024

Accepted 26-08-2024

DOI: 10.69598/artssu.2024.3650.

Keywords: adaptation,
short story, television series,
intertextuality, adaptation industry

คำสำคัญ: การดัดแปลง, เรื่องสั้น,
ละครโทรทัศน์, สหบท, อุตสาหกรรม
การดัดแปลง

Abstract

Objectives: This article points to the adaptation of Jacob's short story to Puen-Paeng, the television series of Phordeekhum.

Methods: This study examines Jacob's Puen-Paeng from 1933 and the Puen-Paeng Phordeekhum television series from 2015 using narratology, along with literature and adaptation studies, as the conceptual framework.

Results: The study found that the television series expanded both the plot and character dimensions. It revealed adaptation procedures in the digital era through transtextuality, notably by creating intertext with other texts, both internal and external, and by using paratext to attract attention and enhance viewing. The adaptation of Puen-Paeng Phordeekhum integrates Jacob's short story while also incorporating intertextual elements in line with digital television production, where content, form, and media converge.

Application of this study: This study provides a framework for the study of the adaptation of literature to television series.

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: บทความนี้ศึกษาการดัดแปลงเรื่องสั้นของยาขอบเป็นละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดี้คำ

วิธีการศึกษา: บทความนี้ศึกษาเรื่องสั้น “เพื่อน แพง” ของยาขอบ พ.ศ. 2476 กับละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดี้คำ พ.ศ. 2558 ตามกรอบแนวคิดองค์ประกอบของเรื่องเล่า และวรรณกรรมกับการดัดแปลง

ผลการศึกษา: การศึกษาพบว่า ละครโทรทัศน์ดัดแปลงองค์ประกอบโดยการขยายมิติโครงเรื่องและตัวละคร นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นกระบวนการดัดแปลงในยุคโทรทัศน์ดิจิทัลผ่านความสัมพันธ์ข้ามตัวบท ได้แก่ มีลักษณะเด่นในการสร้างสหบทกับตัวบทอื่น ๆ ทั้งสหบทจากตัวบทเดียวกันและสหบทต่างตัวบท รวมถึงมีการใช้สารนอกตัวบทขยายความตัวบทเพื่อกระตุ้นความสนใจ และสอดคล้องกับการรับชม การดัดแปลง “เพื่อน แพง” ฉบับพอดี้คำใช้เรื่องสั้นของยาขอบเป็นวัตถุดิบสร้างสรรค์ ขณะเดียวกันก็สร้างสหบทหลากหลายมิติ สอดคล้องกับการผลิตละครโทรทัศน์ในยุคโทรทัศน์ดิจิทัลที่มีการประสานหลอมรวมเนื้อหา รูปแบบและสื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

การประยุกต์ใช้: การศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาดัดแปลงวรรณกรรมเป็นละครโทรทัศน์

บทนำ

โทรทัศน์เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมหลายยุคสมัย ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย ละครโทรทัศน์เป็นรายการที่แพร่หลายและได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้ชมจำนวนมาก เนื่องจากคนไทยมีความผูกพันกับศิลปะการละครซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม (Sitasuwan, 2010 : 17) ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีทำให้โทรทัศน์กลายเป็นสื่อที่รวมเข้ากับวัฒนธรรมสกรีน (screen culture) ดังที่ Prasannam (2022 : 27) กล่าวว่า “สกรีน” หมายถึงจอภาพสำหรับภาพยนตร์ โทรทัศน์ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟนและอุปกรณ์อื่นที่เกี่ยวข้อง วัฒนธรรมสกรีนหมายถึง ตัวบท กิจกรรม และภาคปฏิบัติที่ปรากฏผ่านสกรีนหรือเกี่ยวข้องกับสกรีน และนับเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่งได้เพราะเข้าไปอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์โดยเฉพาะในสังคมร่วมสมัย นอกจากนี้วัฒนธรรมดังกล่าวยังนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมการรับสื่อภาพเคลื่อนไหวที่เปลี่ยนไป กล่าวคือ ผู้ชมไม่จำเป็นต้องชมภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์ และไม่จำเป็นต้องชมโทรทัศน์ในห้องนั่งเล่นอีกต่อไป ดังนั้นการรับชมละครโทรทัศน์จึงไม่ได้จำกัดพื้นที่ เฉพาะในสื่อโทรทัศน์เท่านั้น ผู้ชมสามารถรับชมผ่านสื่อสมัยใหม่ หรือ ดิจิทัลแพลตฟอร์มที่เข้าถึงได้ง่าย ราคาถูก รวมถึงไม่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่และด้านเวลา เช่น YOUTUBE, LINE TV, NETFLIX เป็นต้น

เมื่อบริบทของสื่อโทรทัศน์เปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็น “ยุคโทรทัศน์ดิจิทัล” อันเกิดจากการเปลี่ยนผ่านระบบการรับ-ส่งสัญญาณ โทรทัศน์จากระบบ “แอนะล็อก” เป็นระบบ “ดิจิทัล” (digital television) ตามประกาศของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา การแข่งขันผลิตรายการรูปแบบต่าง ๆ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากนั้น ละครโทรทัศน์เป็นรูปแบบหนึ่งในปรากฏการณ์การแข่งขัน และด้วยการมีแพลตฟอร์มที่หลากหลาย เนื้อหา หรือ content จากสื่อโทรทัศน์จึงถูกถ่ายทอดและนำเสนอผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ การผลิตและสร้างสรรค์ละครโทรทัศน์จึงต้องใช้เนื้อหา กลวิธีการเล่าเรื่อง รวมถึงวิธีการนำเสนอที่ดึงดูดความสนใจจากผู้ชม (Naknuan, 2021 : 12-13) ละครโทรทัศน์ในยุคโทรทัศน์ดิจิทัลจัดเป็น “สื่อใหม่” (new media) และเป็นส่วนหนึ่งใน “อุตสาหกรรมการดัดแปลง” (adaptation industry) Kaewthep (2012 as cited in Naknuan, 2021 : 10-15) อธิบายคุณลักษณะของสื่อใหม่ว่ามีลักษณะที่หลอมรวมกัน (convergence) ทั้งในแง่ของสื่อและแง่ของธุรกิจ กล่าวได้ว่า ในฐานะสื่อใหม่ ละครโทรทัศน์ยุคโทรทัศน์ดิจิทัลมีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นการบูรณาการทั้งเนื้อหา รูปแบบและช่องทางการนำเสนอ นอกจากนี้ การแพร่กระจายอย่างรวดเร็วเข้าถึงง่ายและหลากหลายช่องทางส่งผลต่อปฏิกริยาของผู้ชม

หากกล่าวถึงอุตสาหกรรมการผลิตละครโทรทัศน์ “ละครย้อนยุค” เป็นละครโทรทัศน์ประเภทหนึ่งที่นิยมนำมาผลิตซ้ำและดัดแปลงในสังคมไทย ด้วยการเคลื่อนไหวของสังคมที่รวดเร็วยุคปัจจุบันจึงทำให้คนไทยถวิลหาความสงบงามในอดีต (nostalgia) คุณค่าของการรับชมละครย้อนยุคนอกเหนือจากความบันเทิงใจ คือ ทำให้ผู้ชมได้รับรู้ประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับสังคมไทยทั้งด้านความคิดความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และประเพณีไทยในอดีตผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ฉาก การแต่งกาย และการใช้สำนวนภาษาของตัวละคร เป็นต้น

“เพื่อน แพง” เป็นละครโทรทัศน์แนวย้อนยุคในยุคโทรทัศน์ดิจิทัลของช่อง 7 ที่ผลิตขึ้นในปี พ.ศ. 2558 โดยบริษัทพอดิคำ เอ็นเทอร์เทนเมนท์ จำกัด เขียนบทละครโทรทัศน์โดยแพรวพริมา กำกับโดยสยาม น่วมเศรษฐี บริษัทพอดิคำฯ มีผลงานผลิตละครโทรทัศน์จำนวนมากตั้งแต่ยังเป็นบริษัทในเครือของบริษัทเวิร์คพอยท์ ในปี พ.ศ. 2553 เริ่มผลิตละครกับช่อง 7 มีผลงานประเภทละครย้อนยุคที่ดัดแปลงมาจากวรรณกรรมหลายเรื่อง เช่น ดอกแก้ว พ.ศ. 2554 สาปดอกสร้อย และ ขมิ้นกับปูน พ.ศ. 2559 เป็นต้น ปัจจุบันบริษัทพอดิคำฯ ผลิตละครโทรทัศน์กับช่อง One31 มีผลงานละคร เช่น เพลงรักเจ้าพระยา พ.ศ. 2563 คุณชาย พ.ศ. 2565 และ พระนคร 2410 พ.ศ. 2566 จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่าบริษัทพอดิคำฯ นิยมผลิตละครโทรทัศน์แนวย้อนยุคที่ดัดแปลงมาจากวรรณกรรมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ในช่วงเวลาที่ยังผลิตละครโทรทัศน์กับช่อง 7 ได้สร้างความประทับใจให้กลุ่มผู้ชมละครจำนวนมาก ผลสำรวจของเว็บไซต์ MGR Online (2011) Sanook (2015) Sanook (2016) & Line Today as cited in TV Pool Online (2017) พบว่าละครช่อง 7 ที่ผลิตโดยบริษัทพอดิคำฯ หลายเรื่องมีเรตติ้งตอนจบเฉลี่ยมากกว่า 7 “เพื่อน แพง” เป็นละครโทรทัศน์ประเภทย้อนยุคของบริษัทพอดิคำฯ อีกเรื่องหนึ่งที่มีความนิยมและยังอยู่ในความทรงจำของคนส่วนใหญ่ โดยมีเรตติ้งละครตอนจบสูงถึง 13.8 รวมทั้งมีการนำมารีรัน 2 ครั้งในปี พ.ศ. 2559 และเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2566

การนำเรื่อง “เพื่อน แพง” ของยาขอบมาดัดแปลงเป็นละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำฯ แสดงให้เห็นคุณค่าที่สืบทอดจากงานวรรณกรรมในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในอดีตซึ่งเป็นยุคของผู้แต่ง ในต้นฉบับเรื่องสั้นเล่าเรื่องราวชีวิตของหนุ่มสาวชาวบ้าน คือ “ลอ” “เพื่อน” และ “แพง” ตัวละครถ่ายทอดแนวคิดพุทธศาสนาเพื่อแสดงสัจธรรมชีวิตเรื่องกิเลสตัณหาของมนุษย์ ได้แก่ ความรัก โลภ โกรธ หลง ผ่านการนำเสนอเนื้อหาโศกนาฏกรรมรัก (รักสามเส้า) อันมีสาเหตุมาจาก “เพื่อน” และ “แพง” สองพี่น้องรักผู้ชายคนเดียวกัน คือ “ลอ” ฉากและบรรยากาศสะท้อนให้เห็นภาพสังคมชนบทที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย และผูกพันกับการทำนา

การดัดแปลงเรื่อง “เพื่อน แพง” เป็นละครโทรทัศน์เป็นการเดินทางข้ามสื่อและตัวบทที่หลากหลายจากเรื่องสั้นสู่ภาพยนตร์ และไปสู่ละครโทรทัศน์ ดังข้อความเปิดก่อนเข้าสู่ไตเติ้ลละครที่ว่า

“คุณค่าและความดีงามของละครเรื่อง “เพื่อน แพง” เกิดจากแรงบันดาลใจ ความเคารพ ความศรัทธาในตัวหนังสือของ “ยาขอบ” และคุณ เขิต ทรงศรี ครูแห่งวงการภาพยนตร์ไทย”

(Puen-Paeng Phordeekhum, 2015)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นการสืบทอดขนบการบูชาครูแบบวรรณคดีไทยที่ส่งต่อมาถึงละครโทรทัศน์ เป็นคุณค่าการสืบทอดบทประพันธ์ต้นฉบับและสารนอกตัวบทที่แสดงสืบทอดกับเรื่องสั้นของยาขอบและภาพยนตร์ของ เชิด ทรงศรี นอกจากนี้การเป็นละครในยุคโทรทัศน์ดิจิทัลยังสร้างปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในประเด็นของอุตสาหกรรมการดัดแปลงช่วงปี พ.ศ. 2558 ที่ผู้ผลิตละครโทรทัศน์นิยมผลิตละครแนวย้อนยุคโดยดัดแปลงมาจากวรรณกรรม เห็นได้จากละครโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ เช่น ดอกซ่อนหนู ช่อง 8 และ สุดแค้นแสนรัก ช่อง 3 ฯลฯ การดัดแปลงเรื่อง “เพื่อน แพง” เป็นละครโทรทัศน์ในบริบทอุตสาหกรรมการดัดแปลงเป็นการทำให้เรื่องสั้นของยาขอบได้มีชีวิตบนพื้นที่สื่อยุคโทรทัศน์ดิจิทัล ดังความมุ่งหมายของยาขอบที่ได้กล่าวไว้ว่า

“ชื่อเสียงในชีวิตข้าพเจ้าไม่ค่อยรักมันเท่าใดนัก แต่ชื่อเสียงในการเขียนหนังสือข้าพเจ้ารัก และเขียนหนังสือทุกวันนี้ด้วยความต้องการสิ่งเดียว ให้ตัวตายแต่ว่าหนังสือยังอยู่”

(Praepan, 2008)

คำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความรักในการเขียนหนังสือของยาขอบที่ไม่ได้มุ่งหวังเรื่องชื่อเสียงและเกียรติยศใดในชีวิตเท่ากับความมุ่งมั่นในการสร้างผลงานหนังสือในฐานะตัวแทนแมตคนจะไม่ได้มีชีวิตอยู่แล้ว ในบริบทยุคโทรทัศน์ดิจิทัลที่เอื้อต่อการรับชมละครโทรทัศน์ได้โดยไม่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่และเวลา การผลิตละครโทรทัศน์ที่ดัดแปลงมาจากวรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการดัดแปลง ผู้ผลิตจำเป็นต้องคัดเลือกวรรณกรรมที่ให้คุณค่าทั้งด้านเนื้อหาสาระและด้านความบันเทิงมาดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมการเสพรับของคนในสังคมสมัยปัจจุบัน การเลือกสร้างสรรค์ละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำ ปี พ.ศ. 2558 แสดงให้เห็นลักษณะเด่นจากตัวบทวรรณกรรม ผู้เขียนสนใจศึกษาการดัดแปลงองค์ประกอบต่าง ๆ ในละครโทรทัศน์เรื่องนี้ ด้วยเรื่องสั้นต้นฉบับเป็นวรรณกรรมเก่าที่ยาขอบนำชื่อเรื่องและโครงเรื่องโศกนาฏกรรมรักมาจากวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอ รวมทั้งผ่านการดัดแปลงเป็นภาพยนตร์ในปี พ.ศ. 2526 เมื่อ “เพื่อน แพง” ดัดแปลงเป็นละครโทรทัศน์ ฉบับพอดิคำ ปี พ.ศ. 2558 จึงมีลักษณะเด่นในการสร้างสืบทอดทั้งจากเรื่องสั้นของยาขอบและภาพยนตร์ของ เชิด ทรงศรี นอกจากนี้การสร้างสารนอกตัวบทในละครโทรทัศน์ยังส่งผลต่อความสนใจในการรับชม ทั้งนี้ผู้เขียนจะศึกษาการดัดแปลงละครโทรทัศน์เรื่องนี้จากเรื่องสั้น “เพื่อน แพง” ของยาขอบฉบับผดุงศึกษาปี พ.ศ. 2476 ศึกษาละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำ ปี พ.ศ. 2558 ผ่าน Bagaboo Inter และศึกษาสืบทอดจากภาพยนตร์ของ เชิด ทรงศรี เรื่อง “เพื่อน แพง” ปี พ.ศ. 2526 กับ “แผลเก่า” ปี พ.ศ. 2520 โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดองค์ประกอบของเรื่องเล่า และวรรณกรรมกับการดัดแปลง ประกอบด้วย สืบทอด สารนอกตัวบท และอุตสาหกรรมการดัดแปลง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบงานวิจัยที่สอดคล้องกับประเด็นที่ผู้เขียนสนใจศึกษา เช่น “การดัดแปลงวรรณกรรมการ์ตูนเรื่องลิลิตพระลอ” ของ Yossundara (2011) แสดงให้เห็นความสำคัญของวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอในฐานะวัตถุดิบที่นำไปสร้างสรรค์ในตัวบทใหม่เช่นเดียวกับการประพันธ์เรื่องสั้น “เพื่อน แพง” ของยาขอบที่ใช้องค์ประกอบจากวรรณคดีเรื่องนี้ “จาก ‘อสูรสิงห์ไฟ’ สู่ ‘หัวใจศิลา’: การดัดแปลงนวนิยายสู่ละครโทรทัศน์” ของ Wipadapornpong (2022) แสดงให้เห็นการดัดแปลงวรรณกรรมเป็นละครโทรทัศน์ที่สัมพันธ์กับสื่อและบริบทสังคมยุคสมัยใหม่เช่นเดียวกับการดัดแปลงเรื่องสั้นของยาขอบสู่ละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำในยุคโทรทัศน์ดิจิทัลผ่านองค์ประกอบและกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน “จากโลกีย์สู่โลกุตระ: การตีความแนวคิดพุทธศาสนาผ่านการดัดแปลงทองเนื้อเก้า ฉบับละครโทรทัศน์” ของ Naknuan (2020) สอดคล้องกับการขยายขอบเขตแนวคิดพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลเช่นเดียวกับละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำในมิติการเปลี่ยนแปลงสื่อจากหนังสือไปสู่โทรทัศน์อันเอื้อต่อการนำเสนอแนวคิดดังกล่าวได้ชัดเจนขึ้น การใช้ประโยชน์จากสื่อดิจิทัลอย่างโทรทัศน์ในละคร “ทองเนื้อเก้า” และ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำขยายความเป็นเรื่องเล่าแนวพุทธศาสนาจึงเป็นเครื่องยืนยันความสำคัญของพุทธศาสนาในสังคมไทยแต่ละยุคสมัย “ลูกผู้ชายชาวบ้านในวรรณกรรมของไม้ เมืองเดิม” ของ Puyatom (2018) และ “ลักษณะเฉพาะในนวนิยายลูกทุ่งของไม้ เมืองเดิม” ของ Sawangsri (2011) แสดงให้เห็นลักษณะของงานวรรณกรรมแนวลูกทุ่ง และความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับผู้รังสรรค์ตัวบทซึ่งสอดคล้องกับการสร้างสรรค์ตัวบทแนวลูกทุ่งผ่านองค์ประกอบของเรื่องเล่า เช่น ตัวละครเอกชายอย่าง “ลอ” เรื่อง “เพื่อน แพง” และ “ขวัญ” เรื่อง “แผลเก่า” ที่เป็นผู้ชายแนวลูกทุ่งโดยใช้ภูมิหลังหรือประสบการณ์ของประเพณีหรือผู้สร้างสรรค์ตัวบทอย่าง “ไม้ เมืองเดิม” ผู้แต่งนวนิยาย และ “เชิด ทรงศรี” ผู้กำกับภาพยนตร์ประเด็นเหล่านี้จึงเป็นพื้นฐานความรู้และความคิดเพื่อต่อยอดการศึกษาการดัดแปลงในบทความนี้

“เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำ: การดัดแปลงเรื่องสั้นของยาขอบเป็นละครโทรทัศน์เป็นการต่อยอดการศึกษาเกี่ยวกับการดัดแปลงศึกษาโดยเน้นประเด็นศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ข้ามตัวบท (transtextuality) ได้แก่ สหบท (intertextuality) และ สารนอกตัวบท (paratext) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการดัดแปลง (adaptation industry) โดยใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีจากหนังสือเขียนด้วยเงา เล่าด้วยแสง: วรรณกรรมกับการดัดแปลงศึกษา ของ Prasannam (2021) ร่วมกับหนังสือสุนทรียสสี่ประเด็นศึกษาการดัดแปลงนวนิยายของกฤษณา อโศกสินในยุคโทรทัศน์ดิจิทัล ของ Naknuan (2021) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แนวคิดเรื่องการดัดแปลงวรรณกรรมเป็นละครโทรทัศน์สัมพันธ์กับแนวคิดสหบทอย่างใกล้ชิด Cardwell (2002, as cited in Naknuan, 2021 : 34-39) อธิบายว่าการดัดแปลง (adaptation) เป็นการรักษาความแตกต่างระหว่างวรรณกรรมในฐานะ “ศิลปะชั้นสูง” (high art) กับโทรทัศน์และภาพยนตร์ในฐานะวัฒนธรรมมวลชน (mass culture) บทบาทหน้าที่ของการดัดแปลงคือการแสดงเนื้อหาความคิด แนวคิด และทัศนคติของผู้แต่ง นอกจากนี้แนวคิดสหบท หมายถึงความเชื่อมโยงระหว่างตัวบทและเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาเรื่องการดัดแปลง

สหบทเป็นแนวคิดสำคัญแนวคิดหนึ่งของทฤษฎีวรรณคดีร่วมสมัยจึงมีผู้นำไปประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลาย แนวคิดสหบทเชื่อว่าวรรณคดีสร้างขึ้นจากระบบสัญญาณ (sign system) และชนวนวรรณศิลป์ของวรรณคดีที่มีมาก่อน ระบบสัญญาณชนวนวรรณศิลป์ และวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อความหมายของตัวบท การตีความตัวบท คือความพยายามหาสายสัมพันธ์ของตัวบทที่อ่านกับตัวบทอื่น ๆ Boonkhachorn (2010 as cited in Naknuan, 2021 : 130-131) เนื่องจากสหบทเป็นการถ้อยแถลงองค์ประกอบต่าง ๆ ของตัวบทแรกไปยังตัวบทที่สอง ดังนั้น หากทั้งสองตัวบทอยู่ในประเภท หรือ “genre” มืดองค์ประกอบหลัก ๆ ที่คล้ายคลึงกัน การกระโดดข้ามระหว่าง “genre” นั้นย่อมเกิดขึ้นได้โดยง่าย “genre” ที่เป็นเรื่องแต่ง เช่น นวนิยาย ภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ จะสร้างปรากฏการณ์สหบทได้อย่างเป็นปกติธรรมดาเพราะองค์ประกอบพื้นฐานนั้นมีคุณลักษณะเหมือนกัน โดยอาจจะใช้คำว่า “การปรับเปลี่ยน/การดัดแปลง” ซึ่งเป็นศัพท์ที่มีมาก่อนคำว่า “สหบท” (Kaewthep, 2010 as cited in Naknuan, 2021 : 14-15)

ในบริบทการขยายตัวของการศึกษาการดัดแปลง Chaochuti (2017, as cited in Naknuan 2021) กล่าวถึงทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทหรือความสัมพันธ์ข้ามตัวบทว่า เฌราร์ เฌอแน็ต (Gérard Genette) นักทฤษฎีวรรณกรรมฝรั่งเศสใช้ทฤษฎีสหบทเป็นรากฐานในการพัฒนาทฤษฎีความสัมพันธ์ข้ามตัวบท ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวครอบคลุมความสัมพันธ์ระหว่างตัวบททุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ที่ชัดเจนหรือความสัมพันธ์ที่ซ่อนเร้น ความสัมพันธ์ข้ามตัวบทแบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่ สหบท (intertextuality) สิ่งที่อยู่แวดล้อมการดัดแปลงหรือสารนอกตัวบท (paratextuality) ตัวบทที่วิพากษ์ตัวบทเดิม (metatextuality) ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทกับตัวบท (architextuality) และความสัมพันธ์แบบตัวบทที่ 1 (hypotextuality-ปฐมบท) สู่ตัวบทที่ 2 (hypertextuality-ทุติยบท) การแบ่งลักษณะนี้ สหบทจะเป็นส่วนหนึ่งในความสัมพันธ์ข้ามตัวบท

Prasannam (2021 : 24) ได้กล่าวว่า สหบท (บ้างเรียก สัมพันธ์บท) หมายถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทอันหลากหลาย สหบทเป็นทั้งปรากฏการณ์และแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยม (poststructuralism) รวมทั้งกระแสศิลปะวัฒนธรรมภายใต้คตินิยมหลังสมัยใหม่ (postmodernism) การมองสหบทในฐานะคุณสมบัติของตัวบทเชื่อว่าการสร้างตัวบทขึ้นมาใหม่ ตัวบทนั้นย่อมเกิดจากการอ้างอิงหรืออิทธิพลจากตัวบทอื่นที่มีมาก่อน ส่วนสหบทในฐานะแนวทางการวิเคราะห์ตัวบทคือ การทำความเข้าใจตัวบทใดตัวบทหนึ่งโดยอาศัยการวาดเครือข่ายการอ้างอิงหรืออิทธิพลจากตัวบทที่มีมาก่อน สหบทอาจปรากฏในรูปแบบการอ้างอิง การจำลอง การหยิบยืม หรือการปะติดปะต่อตัวบทอื่น ๆ ในการดัดแปลง เป็นต้นว่า การปรากฏของตัวละครจากวรรณกรรมเรื่องหนึ่งในอีกเรื่องหนึ่ง หรือการอ้างอิงชื่อ ข้อความ เหตุการณ์ ตัวละคร ฉากท้องเรื่อง หรือเหตุการณ์จากตัวบทในสื่อประเภทเดียวกันหรือต่างประเภท การดัดแปลงสัมพันธ์กับสหบทเพราะกระบวนการดัดแปลงสร้างบทสนทนาระหว่างตัวบทต้นทาง (source text) กับงานดัดแปลง รวมทั้งตัวบทอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น สหบทจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการวาดเครือข่ายการดัดแปลง

Prasannam (2021 : 25) อธิบายว่า สารนอกตัวบท (บ้างเรียก ตัวบทแวดล้อม หรือปรบท) เป็นรูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ข้ามตัวบท (transtextuality) ในมุมมองของเฌราร์ เฌอแน็ต (Gérard Genette) สารนอกตัวบทหมายถึงองค์ประกอบที่อยู่รายรอบตัวบทหลัก ในกรณีที่ตัวบทหลักเป็นวรรณกรรม สารนอกตัวบทอาจหมายถึงหน้าปก คำนำสำนักพิมพ์ คำนิยม ภาพประกอบ และเชิงอรรถอธิบายท้ายเรื่อง ในกรณีงานดัดแปลง สารนอกตัวบทจึงอาจหมายรวมถึงองค์ประกอบหรือสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายในเครือข่ายการดัดแปลงแต่ไม่ใช่ตัวบทงานดัดแปลงโดยตรง เช่น ภาพยนตร์ตัวอย่าง (trailer) ฉากที่ถูกตัดออกจาก

ภาพยนตร์ ความเห็นของผู้กำกับ คลิปแสดงปฏิกิริยาของผู้ชมหรือคลิปรีแอ็กชัน เพลงประกอบภาพยนตร์ เป็นต้น ในที่นี้ สารนอกตัวบทความมีความสำคัญต่อการดัดแปลงศึกษา เพราะเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการวาดเครือข่ายการดัดแปลงทั้งยังสัมพันธ์กับมิติสหพหุของการดัดแปลงด้วย

Prasannam (2019 as cited in Naknuan, 2021 : 13-90) ประมวลมโนทัศน์ว่าด้วยอุตสาหกรรมการดัดแปลงได้แก่ (1) เจือปนในเชิงอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดหรือสกัดกั้นการดัดแปลง (2) เกลียวสัมพันธ์ระหว่างการดัดแปลงในระดับต่าง ๆ (3) อิทธิพลของบริบทที่มีต่อรูปแบบตัวบท และ (4) สารนอกตัวบท (paratext) ของการดัดแปลง (5) เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังชีวิตหลังมรณกรรมของตัวบท (textual afterlives—ตัวบทที่กลับมาในรูปแบบอื่น) และได้กล่าวถึงวัฒนธรรมคอนเวอร์เจนซ์ (convergence culture) หรือวัฒนธรรมหลอมรวมสื่อว่าเป็นการไหลไปของ “เนื้อหา” ข้ามแพลตฟอร์มที่หลากหลาย หรือการประสานกันระหว่างอุตสาหกรรมสื่อหลากหลายแขนง การแสวงหาโครงสร้างใหม่เพื่อเป็นช่องทางทำเงินจากรอยแยกระหว่างสื่อเก่ากับสื่อใหม่ มโนทัศน์อุตสาหกรรมการดัดแปลงดังกล่าวนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทการดัดแปลงละครโทรทัศน์เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในยุคโทรทัศน์ดิจิทัล นอกจากนี้ในฐานะสื่อใหม่ที่มีลักษณะหลอมรวมกัน ละครโทรทัศน์จึงเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมคอนเวอร์เจนซ์หรือวัฒนธรรมหลอมรวมสื่อด้วยเช่นกัน

จากกรอบแนวคิดข้างต้นที่กล่าวมา ผู้เขียนจะได้นำไปพิจารณากลุ่มข้อมูลดังจะแสดงให้เห็นเป็นลำดับหัวข้อดังนี้

จากเรื่องสั้นแนวลูกทุ่งของยาขอบสู่โศกนาฏกรรมรักในละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง”

การดัดแปลงเรื่อง “เพื่อน แพง” แสดงให้เห็นความเป็นโศกนาฏกรรมรักที่สอดคล้องกับความเป็น melodrama ในละครโทรทัศน์โดยดัดแปลงจากเรื่องสั้นของยาขอบ ปี พ.ศ. 2476 ยาขอบเป็นนักเขียนวรรณกรรมไทยร่วมสมัยยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ลักษณะเด่นของยาขอบ คือ การใช้สำนวนภาษาและโวหารที่ไพเราะคมคาย รวมถึงการประพันธ์หนังสือด้วยความประณีตบรรจง เรื่องสั้นของยาขอบส่วนใหญ่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความรัก ทั้งยังมีลักษณะเด่นด้านตัวละครที่มีความสมจริง คือ เป็นมนุษย์ที่ย่อมมีทั้งคุณงามความดี และกิเลสตัณหา จึงเอื้อให้ผู้อ่านมีความรู้สึกใกล้ชิดกับตัวละคร

“เพื่อน แพง” เป็นเรื่องรักโศกนาฏกรรมที่แสดงให้เห็นสัจธรรมความเป็นมนุษย์ด้วยการนำวัตถุดิบจากวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอมานำเสนอให้คนในสังคมร่วมสมัยเข้าถึงได้ง่ายขึ้น การใช้ชื่อตัวละคร (พระลอ พระเพื่อน พระแพง) กับการสืบทอดโครงเรื่องโศกนาฏกรรมรักของตัวละครทั้งสาม (รักสามเส้าของชนชั้นสูง) โดยนำมาประพันธ์เป็นเรื่องราวรักสามเส้าของชนชั้นสามัญชน (หนุ่มสาวชาวบ้าน) เป็นการเน้นย้ำลักษณะของปुरुชนที่แม้จะมีความแตกต่างด้านชนชั้น แต่ก็เลิกล้มหาที่อยู่ในจิตใจสามารถนำไปสู่ความทุกข์และจุดจบในชีวิตได้เช่นเดียวกัน ดังประโยคของตัวละคร “ลอ” ในเรื่องสั้นที่แสดงภาพกิเลสตัณหาอันเป็นนามธรรมออกมาได้อย่างแจ่มชัดผ่านภาษาของยาขอบ

“ให้ไฟนรกขึ้นมาเห็นอยู่ตรงหน้า ให้ความฉิบหายตายโหงทุกประการมาสู่มอยุ่บนหัว ให้สบถสาบานไว้หน้าพระสักร้อยครั่งก็ช่างมันเถิด ขาดหน้าฉันจะตกรกร้อยกลีบแสนกลีบอย่างไรรื่นยอมแล้ว แต่ในชาตินี้ ชาติที่ได้มาพบแพง ก็จะขอเป็นผัวมัน รักมันให้สมกับที่มันรักฉันให้จงได้”

(PuenPaeng, 1933 : 1)

ประโยคข้างต้นแสดงให้เห็นว่ายาขอบมุ่งนำเสนอประเด็นความรักกับสัจธรรมแห่งกิเลสตัณหาในตัวมนุษย์ การที่ตัวละครของยาขอบให้ความสำคัญกับอารมณ์มากกว่าศีลธรรมเป็นเหตุแห่งการนำไปสู่ความหายนะ

เรื่อง “เพื่อน แพง” เคยดัดแปลงเป็นภาพยนตร์เมื่อปี พ.ศ. 2526 กำกับโดย เชิด ทรงศรี ตัววรรณกรรมต้นฉบับเป็นเรื่องสั้นแนวลูกทุ่ง กล่าวคือ เป็นเรื่องสั้นที่มุ่งแสดงสภาพชีวิตของคนที่อยู่ในท้องถิ่นชนบท ตัวละครเป็นชาวบ้านชาวไร่ คนจนกรรมาชีพชน (Chantakean, 1981 : 4) ลักษณะตัวละครเอกชายเป็นคนซื่อ บูชาความรัก มีสัจจะ มีความกล้าหาญ และมีฝีมือในการต่อสู้ (Puyatorn, 2018 : ง) เมื่อนำมาดัดแปลงเป็นภาพยนตร์เรื่อง “เพื่อน แพง” จึงเป็น “เชิด ทรงศรี” ผู้กำกับฉายา “จ้าวแห่งหนังไทยลูกทุ่ง” (Film Archive, n.d.) มีผลงานแนวลูกทุ่งเรื่องต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงอย่างภาพยนตร์ “แผลเก่า” พ.ศ. 2520 ที่ดัดแปลงจากนวนิยายเรื่อง “แผลเก่า” ของ ไม้ เมืองเดิม

การดัดแปลงเรื่องสั้น “เพื่อน แพง” เป็นละครโทรทัศน์จึงสร้างสหนกับภาพยนตร์ของ เชิด ทรงศรี ทั้งเรื่อง “เพื่อน แพง” และ เรื่อง “แผลเก่า” องค์ประกอบที่เห็นได้ชัด คือ โครงเรื่องโศกนาฏกรรมซึ่งแสดงความขัดแย้งด้านความรักในลักษณะของความรักรที่ต้องแย่งชิงและรักสามเส้า รวมถึงมีเนื้อหาไปในทิศทางเดียวกัน โดยกล่าวถึงเรื่องราวความรักของหนุ่มสาวชาวบ้านที่ใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความคิดความเชื่อ ตัวละครสาบานรักต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีเหตุการณ์ตัวละครฝ่ายหญิงถูกนำไปขายชั้ดอก ได้พบกับตัวละครชายอีกตัวที่เป็นตัวแปรสำคัญต่อความรักของตัวละครเอกทั้งคู่ และสุดท้ายเรื่องจบลงด้วยการพลัดพรากและสูญเสียอันเป็นชะตากรรมของตัวละคร นอกจากนี้ ตัวละครเอกชายเป็นผู้อพยพคนยากจน ดังลักษณะ “ขวัญ” ในภาพยนตร์เรื่อง “แผลเก่า” และ “ลอ” ในภาพยนตร์เรื่อง “เพื่อน แพง” ที่เป็นหนุ่มรูปร่างงาม ผิวคล้ำ หน้าตาคมคาย (Sawangsr, 2011 : 28) ซึ่งรับบทโดย “สรพงศ์ ชาตรี” ดังนั้น เมื่อเรื่อง “เพื่อน แพง” ดัดแปลงเป็นฉบับละครโทรทัศน์ ผู้ที่รับบท “ลอ” จึงเป็น “ศุกลวัฒน์ คณารศ” ซึ่งตรงกับลักษณะพระเอกในภาพยนตร์ของ เชิด ทรงศรี

การดัดแปลงเรื่อง “เพื่อน แพง” จึงเป็นการสร้างสหนโดยการสืบทอดความเป็นเรื่องเล่าโศกนาฏกรรมรักจากลิลิตพระลอไปสู่เรื่องสั้นของยาขอบ ภาพยนตร์ และละครโทรทัศน์ฉบับพอดิคำ ปี พ.ศ. 2558 ที่นำมาสร้างสรรคให้เป็นรูปธรรม และเข้าถึงคนในสังคมยุคปัจจุบันได้มากขึ้น ด้วยลักษณะของสื่อโทรทัศน์ที่สามารถนำเสนอเนื้อหาได้ในระยะเวลาที่ยาว มีทั้งภาพและเสียงจึงสร้างสรรค์เป็นละครแนวย้อนยุคด้วยการถ่ายทอดเรื่องราวความรักของหนุ่มสาวชาวบ้านในยุคอดีต สะท้อนบรรยากาศ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมชนบทอันเป็นจุดเด่นจากเรื่องสั้นต้นฉบับของยาขอบ ประกอบกับขยายขอบเขตเนื้อหาบางส่วนให้สอดคล้องกับบริบทสังคมสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว ซึ่งผู้เขียนจะอภิปรายให้เห็นจริงดังประเด็นต่อไปนี้

การขยายมิติโครงเรื่องและตัวละคร: การนำเสนอโศกนาฏกรรมรักกับแนวคิดพุทธศาสนา

1. การใช้โครงเรื่องหลักสื่อสารแนวคิดพุทธศาสนา

เรื่อง “เพื่อน แพง” จากตัวบทเรื่องสั้นของยาขอบที่ถ่ายทอดสู่ฉบับละครโทรทัศน์เปิดเรื่องโดยแสดงความขัดแย้งของตัวละครสองพี่น้อง “เพื่อน” กับ “แพง” เมื่อ “เพื่อน” ได้รู้ว่า “แพง” ผู้เป็นน้องสาวรัก “ลอ” คนรักของตนเกินความเป็นพี่ชาย ระหว่างการดำเนินเรื่องเพิ่มปมขัดแย้งเรื่องราวรักสามเส้าขึ้นหลังจากเหตุการณ์ที่แพงนอนกับลอคนรักของพี่สาวตนเองในห้างเลี้ยงควายคืนที่ฝนตกหนักจนตั้งท้องและนำไปสู่โศกนาฏกรรมตอนปิดเรื่องซึ่งผู้เขียนเน้นศึกษาโครงเรื่องส่วนนี้เพราะสามารถเชื่อมโยงประเด็นพุทธศาสนาเรื่องเหตุแห่งทุกข์ได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ

โครงเรื่องโศกนาฏกรรมของเรื่อง “เพื่อน แพง” ทั้งสองตัวบทแสดงความหายนะของตัวละคร “เพื่อน” “แพง” และ “ลอ” เนื่องมาจากผลการกระทำของตัวละครทั้งสามอันเนื่องมาจากการมีกิเลสตัณหาเป็นสิ่งเร้า ผู้เขียนจะจำแนกรายละเอียดโครงเรื่องของทั้งสองตัวบท ดังนี้

ความตายของแพงและลอในเรื่องสั้นของยาขอบเป็นเหตุมาจากการให้ความสำคัญกับอารมณ์มากกว่าศีลธรรม ดังคำกล่าวของแพงที่ว่า “ฉันไม่ได้รักพี่ลอเพราะพี่ลอไม่มีเจ้าของ [...] ฉันรักพี่เพราะฉันเกิดมาสำหรับพี่” ทำให้ตัวละครขาดความยับยั้งชั่งใจว่าลอเป็นคนรักของ “เพื่อน” ซึ่งเป็นพี่สาวของตน ส่วนความรักและความหลงของเพื่อนทำให้เกิดความหึงหวง นำความในใจของแพงที่มีต่อลอไปบอกและต่อว่าคนรักของตน เมื่อลอรอบว่าแพงมีความรักต่อตน แม้จะพยายามตั้งมั่นในความถูกต้อง และไม่ข้องเกี่ยวกับแพงตามที่สาบานรักไว้กับเพื่อน แต่ก็ไม่สามารถทนต่ออำนาจของกิเลสตัณหาในจิตใจได้ ดังคำกล่าวของลอที่ว่า

“ฉันไม่ใช่พระอรหันต์ ยังเป็นมนุษย์ปุถุชน แพงมันติดกับฉัน มันรักฉัน [...] ฉันเล่าหรือจะอดใจอย่าให้รักคนที่มารักตัวเสียได้ [...] แต่ที่ฉันไม่รักแพงออกไปอย่างโจ่งแจ้งก็เพราะฉันยังรักเพื่อนมากกว่าเท่านั้นเอง”

(PuenPaeng, 1933 : 44)

คำกล่าวของลอข้างต้นยืนยันความเป็นปุถุชนที่ยังไม่สามารถละเรื่องทางโลกได้ ดำเนินชีวิตไปตามอารมณ์หรือสิ่งเร้าทำให้ขาดความมั่นคงในจิตใจ คือ เมื่อผู้อื่นมารักก็รักตอบโดยไม่ได้นิ่งว่าตนมีคนรักอยู่แล้ว เหตุการณ์ที่แพงนำกลองยาสูบไปคืนให้ลอที่ห้างเลี้ยงควายในคืนที่ฝนตกหนักเป็นเหตุให้ตัวละครทั้งสองได้อยู่ด้วยกันจนแพงตั้งท้องและเสียชีวิตหลังจากคลอดลูกของลอ พร้อมกับทิ้งลูกไว้ให้เสียดแทงใจเพื่อนและพ่อพิศ ดังคำกล่าวของเพื่อนที่ว่า “ลูกที่เกิดจากอแม่ใจง่ายและอายพ่อใจคด” ลอจึงฆ่าตัวตายตามแพงรวมทั้งเหตุที่ผิดคำสาบานต่อเพื่อน

การใช้โครงเรื่องหลัก คือ โศกนาฏกรรมจากเรื่องสั้นของยาขอบสร้างสรรค์เรื่อง “เพื่อน แพง” ฉบับพอดีคำ เป็นการเน้นย้ำความสำคัญของพุทธศาสนาในสังคมไทยโดยแสดงผลของการดำเนินชีวิตด้วยกิเลสตัณหาของตัวละคร “ลอ” “เพื่อน” และ “แพง” รวมทั้งตัวละครอื่น ๆ ด้วยการเพิ่มเหตุการณ์และความขัดแย้งในโครงเรื่องที่มีความซับซ้อนและหลากหลายขึ้นจากหนังสืออันเนื่องมาจากสื่อโทรทัศน์ที่เอื้ออำนวย การที่ตัวละครต้องพบกับความหายนะอันเป็นโศกนาฏกรรมเป็นเหตุมาจากการขาดปัญญาซึ่งนำไปสู่ปัญหาที่ผูกโยงจนไม่สามารถแก้ไขได้ เช่น กิเลสตัณหาของเพื่อน คือ ความโกรธและหึงหวงลอจนเป็นสาเหตุที่ทำให้แพงตาย ความตายของแรมสาวพระนครที่ใช้ชีวิตด้วยความโลภ และจุดจบของเสือเทิด (พ่อของลอ) กับวีระนักเลงทุ่งบ้านสร้างเนื่องจากการประกอบอาชีพไม่สุจริตและเบียดเบียนผู้อื่น นอกจากนี้ที่กล่าวมาข้างต้น การดำเนินเรื่องโดยให้ตัวละคร “สมภารบุญ” ซึ่งเปรียบเหมือนตัวแทนพุทธศาสนาให้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดคำสอนของพระพุทธองค์แก่ชาวบ้านสร้างยังช่วยขยายขอบเขตแนวคิดพุทธศาสนาละครโทรทัศน์ให้ชัดเจนขึ้น ดังตัวอย่างที่สมภารบุญอบรมสั่งสอนลอและให้ข้อคิด ดังนี้

“พระที่คล่องคอไม่ได้บ่งบอกว่าเป็นคนดีมีศีลธรรม แต่ต้องน้อมนำมาไว้ที่จิตใจถึงจะเรียกว่าเป็นคนดี แม้ไม่ได้คล่องพระ” “ทุกข์และกรรมเป็นของใครของมัน [...] ไม่มีทุกข์ใดที่ทรมาณเท่ากับทุกข์ที่หาทางดับไม่ได้ และติดตัวไปชั่วชีวิต”

(Puen-Paeng Phordeekhum, 2015)

คำกล่าวของสมภารบุญข้างต้น เป็นการนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาที่ไม่ได้เน้นเรื่องความเชื่อหรือความศรัทธา แต่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามแนวทางที่ประกอบด้วยปัญญาจึงจะสามารถพ้นทุกข์และมีจิตใจที่เจริญงอกงามได้ การที่ตัวละคร “ลอ” คล่องพระและใช้พระเป็นตัวแทนสาบานรักต่อ “เพื่อน” เป็นเพียงการแสวงหาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ แต่ไม่สามารถดับทุกข์ได้ เพราะไม่เข้าใจเหตุแห่งทุกข์ซึ่งเกิดขึ้นในจิตใจของตน การปล่อยให้อารมณ์อยู่เหนือศีลธรรมรวมถึงเหตุปัจจัยอื่น ๆ ทำให้ตัวละครพบจุดจบเพราะไม่สามารถดำเนินชีวิตตามที่สาบานไว้ได้

นอกจากนี้ยังมีคำกล่าวอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กับการขยายขอบเขตแนวคิดพุทธศาสนา เช่น “ความรักต้องมีผิวเดียวเมียวเดียว” นำเสนอตอนเปิดเรื่องเพื่อแสดงภูมิหลังของตัวละคร “เพื่อน” “แพง” และ “ลอ” ตอนเด็กขณะแสดงบทบาทสมมติเป็นพ่อ-แม่-ลูก คำกล่าวของตัวละคร “เพื่อน” ข้างต้นคือการสอดแทรกเรื่องศีลอันเป็นแนวทางที่พึงปฏิบัติเพื่อนำชีวิตไปสู่ความสงบสุข ผู้เขียนพบว่าการถ่ายทอดศีลธรรมผ่านตัวละครในวัยเด็กเป็นกลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อเตรียมให้ผู้ชมรับรู้เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นภายหลัง กล่าวคือ ตัวละครทั้งสามไม่สามารถดำเนินชีวิตตามแนวทางข้างต้นจนนำไปสู่โศกนาฏกรรม

2. การขยายมิติด้านกิเลสตัณหาของตัวละคร “เพื่อน”

ในประเด็นต่อไปนี้จะอภิปรายการสร้างตัวละคร “เพื่อน” ฉบับพอดีคำให้มีมิติด้านกิเลสตัณหาโดยไม่แยกองค์ประกอบดังกล่าวออกจากโครงเรื่อง แนวการวิเคราะห์ข้างต้นสอดคล้องกับคำอธิบายของ Tailangka (2017 : 85) ที่กล่าวถึงความสำคัญของตัวละครโดยอ้างถึงนักทฤษฎีวรรณกรรมและนักเขียนชื่อ เฮนรี เจมส์ ซึ่งให้ความสนใจองค์ประกอบของเรื่องเล่าประเภท “ตัวละคร” เนื่องจาก “ตัวละคร” เป็นผู้กระทำที่ก่อให้เกิดเรื่องราวที่เกาะเกี่ยวกันเป็นโครงเรื่อง ดังนั้น ตัวละครจึงไม่สามารถแยกออกจากโครงเรื่องได้ โดยพบผลการศึกษา ดังนี้

ตัวละคร “เพื่อน” ในละครโทรทัศน์มีการเพิ่มลักษณะนิสัยจากในเรื่องสั้นของยาขอบซึ่งเป็นเพียงสาวชาวบ้านที่มีอุปนิสัยอ่อนไหวง่ายและแสดงความลุ่มหลง “ลอ” ในฐานะคนรักอย่างผู้หญิงทั่วไปเนื่องจาก “แพง” น้องสาวของ “เพื่อน” รัก “ลอ” คนรักของพี่สาวตนเอง ลักษณะเด่นของกิเลสตัณหาในตัวละคร “เพื่อน” คือ ความรักและความหลง เช่น เหตุการณ์ที่เพื่อนเกิดความหึงหวงเมื่อรู้ว่าแพงน้องสาวของตนมีความรักต่อลอมากกว่าความเป็นพี่ชาย จึงประชดและต่อว่าลอ ดังนี้

“อ๊วย...จะตาย เด็ก” [...] “เด็กที่จะมาแย่งผิวของฉันไปนะซีะ” [...] อยู่กับน้องเพื่อนพี่ลอก็เปรมเพราะได้สำแดงความคะนองมือคะนองใจจูบไล้หนังเพื่อนเล่นตามสันดานชาย ครานี้ถึงน้องแพงเอียงคอออกหาเข้ามามา พอกี้หันหน้าเข้าโล้มเล้าน้องแพง พี่เหมือนงั้นหายไปไม่ สูดแต่ลมจะพัดจากเหนือมาได้หรือจากใต้ไปเหนือ ก็ได้ลมเล่นได้ทุกฤดู [...]”

(PuenPaeng, 1933 : 17)

ประโยคสนทนาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความรักแบบปฏิกุณที่เปื้อนเหตุให้ตัวละคร “เพื่อน” เกิดความหลงใหลในอารมณ์ ยึดมั่นถือมั่นว่า “ลอ” เป็นคนรักของตนเอง ผู้เขียนพบว่ากิเลสตัณหาของตัวละคร “เพื่อน” ยิ่งเป็นเครื่องกระตุ้นและชักนำตัวละคร “ลอ” กับ “แพง” ให้เกิดกิเลสตัณหาอย่างมนุษย์ที่ดำรงอยู่ในโลกียะ คือ มีความรักต่อกันโดยขาดความยับยั้งชั่งใจในศีลธรรมจนนำตัวละครทั้งสามไปสู่ความหายนะตอนปิดเรื่อง

การสร้างสรรค์ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำในสื่อโทรทัศน์ทำให้ตัวละคร “เพื่อน” มีมิติมากขึ้น การเพิ่มลักษณะนิสัยตัวละครนี้ให้มีนิสัยหึงหวง โลภมาก มักโกรธ และอิจฉาริษยาช่วยผลักดันโครงเรื่องโศกนาฏกรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น บุคลิกลักษณะของ “เพื่อน” ในละครโทรทัศน์แสดงให้เห็นกิเลสตัณหาที่ไม่สิ้นสุดจากระดับน้อยไปถึงระดับมากจนนำไปสู่โศกนาฏกรรม ผู้เขียนพบว่าการเพิ่มโครงเรื่องรองเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเล่าเรื่องเพื่อถ่ายทอดมิติด้านดังกล่าวของตัวละครโดยแสดงจุดเปลี่ยนจาก “เพื่อน” สาวบ้านสร้างสู่การเป็นสาวพระนคร การวางโครงเรื่องให้ “เพื่อน” ใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวและคนรักที่บ้านสร้าง มีความรักและหลง “ลอ” ผู้ชายที่เพื่อนคิดว่าเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติและจิตใจที่งดงามของลอ รวมทั้งยังสามารถเป็นที่พึ่งให้กับตนและครอบครัวได้ ทำให้เพื่อนมักหึงหวงและพยายามกีดกันคนรักจาก “แพง” น้องสาวของตนที่มีท่าทีว่าจะรักลอมมากกว่าความเป็นพี่ชาย อย่างไรก็ตาม ความคิดข้างต้นเป็นสัญชาตญาณ คือ ความไม่แน่นอน เมื่อ “เพื่อน” ได้คบหาสมาคมกับแรมสาวพระนครและถูกนำไปขายชดดอก ทำให้เกิดความโลภและหลงความเจริญในวิถีชีวิตแบบคนพระนครจนทอดทิ้ง “ลอ” คู่หมั้นของตนไปรักกับมานพ นักกฎหมายหนุ่มพระนครที่มีฐานะดีและจบการศึกษาจากต่างประเทศกระทั่งได้รับบทเรียนจากการรักคนผิด ความโกรธและความเกลียด “แพง” ยิ่งเพิ่มขึ้นเนื่องจากเพื่อนกลับมาบ้านสร้างเพื่อจะคืนดีกับลอ แต่ได้ทราบว่า “แพง” น้องสาวของตนรักกับลอและกำลังตั้งท้องจึงเป็นสาเหตุให้แพงแค้นลูกจนถึงแก่ชีวิต

การขยายมิติด้านกิเลสตัณหาของตัวละคร “เพื่อน” ฉบับพอดิคำ เช่น เหตุการณ์ที่เพื่อนต่อว่าลอเพราะตนเริ่มเกิดความโลภและหลงความเจริญแบบพระนคร ตลอดจนต้องการตัดความสัมพันธ์กับลอ ดังนี้

“ถ้าฉันต้องแต่งงานกับพี่ลอ พี่ลอจะพาฉันกลับไปลำบากไหม” [...] ถ้าพี่รักฉันจริง สิ่งแรกที่พี่ต้องคิดคือทำยังไงให้ครอบครัวของฉันมีความสุขที่สุด แล้วก็อยู่ได้โดยไม่อายคนอื่นเค้า” [...] “อย่าโกรธฉันเลยนะถ้าฉันต้องเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้กับชีวิตตนเอง”

(Puen-Paeng Phordeekhum, 2015)

นอกจากนี้มิติด้านดังกล่าวยังปรากฏผ่านบทสนทนาที่ “เพื่อน” สนทนากับลอถึงแพง ดังตัวอย่าง

“[...] มันไม่ได้ทำให้ฉันดูดีกว่าอแพงไปได้หรอก ในเมื่อมันกลับมาเป็นถึงสาวนักเรียนนอก ส่วนฉันก็เป็นได้แค่สาวบ้านนา [...] ชาตินี้ฉันถึงยอมให้มันได้ดีไปกว่าฉันไม่ได้”

(Puen-Paeng Phordeekhum, 2015)

คำกล่าวของตัวละคร “เพื่อน” ทั้งหมดข้างต้นขยายมิติด้านกิเลสตัณหาเพิ่มเติมจากเรื่องสั้นของยาขอบ ความรักกับความหลงของตัวละคร “เพื่อน” ในตัวบทเรื่องสั้นพัฒนาไปสู่กิเลสตัณหาหลายแง่มุมในฉบับพอดิคำ ได้แก่ ความโลภในวัตถุสิ่งของ ทำให้อยากร่ำรวยและมีชีวิตสุขสบาย เพื่อนจึงไปรักกับคนพระนครโดยขาดการคำนึงถึงศีลธรรมว่าตนมีคู่หมั้นแล้ว นอกจากนี้ตัวละครยังดำเนินชีวิตด้วยความโกรธอันหมายถึงความขุ่นเคืองและความชิงเพราะไม่อย่างน้อยหน้าผู้อื่น ไม่อยากโดนดูถูกว่าเป็นสาวชาวบ้าน รวมถึงไม่ยอมให้ผู้อื่นพรากคนรักไปจากตนจนทำให้ผู้อื่นถึงแก่ชีวิตซึ่งเป็นสาเหตุให้ตัวละครทั้งสามพบกับความหายนะตอนปิดเรื่อง กล่าวได้ว่า “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำสร้างสรรค์ประเด็นเกี่ยวกับกิเลสตัณหาที่เป็นสากลในจิตใจมนุษย์ทุกยุคสมัยโดยอาศัยการถ่ายทอดผ่านสื่อโทรทัศน์ที่มีภาพและเสียง รวมทั้งตีความและนำเสนอตัวละคร “เพื่อน” ผ่านนักแสดงร่วมกับองค์ประกอบอื่น ๆ จึงสามารถแสดงภาพกิเลสตัณหาของมนุษย์ปฏิกุณที่ดำรงอยู่ในโลกียะได้อย่างชัดเจน

ในด้านการสร้างสรรค์องค์ประกอบของเรื่องเล่า ตัวละคร “เพื่อน” ฉบับพอดิคำเป็นศิลปะที่ผู้สร้างสรรค์ทำใหกลุ่มผู้ชมจดจำได้ รวมถึงเกิดความรู้สึกร่วมต่อตัวบทเพราะตัวละครมีลักษณะสมจริงเสมือนมีตัวตนจึงทำใหกลุ่มผู้ชมรู้สึกหมั่นไส้ สมเพช หรือเกลียดตัวละคร “เพื่อน” ผู้เขียนพบว่าความรู้สึกต่าง ๆ ข้างต้นมีลักษณะเป็นรูปธรรมขึ้นในยุคโทรทัศน์ดิจิทัลเนื่องจากปฏิกิริยาตอบสนองของกลุ่มผู้ชมมีการแสดงผ่านสารนอกตัวบทหลากหลายช่องทางโดยจะกล่าวถึงประเด็นนี้ภายหลัง

3. การขยายมิติด้านความคิดและทัศนคติของตัวละคร “แพง”: การนำเสนอภาพผู้หญิงยุคปัจจุบันให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เสพ

การดัดแปลงโดยขยายมิติด้านความคิดและทัศนคติของตัวละคร “แพง” เป็นการอาศัยตัวละครถ่ายทอดทัศนคติของคนยุคปัจจุบัน แม้ว่า “เพื่อน แพง” ฉบับพอดีคำเป็นละครแนวย้อนยุคที่เล่าเรื่องตามช่วงเวลาที่ผ่านมาที่ประพันธ์ด้วยบทต้นฉบับ คือ พ.ศ. 2476 แต่การเป็นละครโทรทัศน์ ปี พ.ศ. 2558 ทำให้มีการพัฒนาความคิดและทัศนคติของตัวละครให้ทันสมัยและเข้ากับคนในสังคมปัจจุบัน ผู้เขียนพบว่าละครโทรทัศน์นำเสนอเรื่องราวรักสามเส้าซึ่งยังเป็นที่นิยมเสพรับหลายยุคสมัย ในขณะเดียวกันก็นำประเด็นที่เป็นปัจจุบันมาถ่ายทอดผ่านมุมมองตัวละครหญิงเพื่อจูงใจกลุ่มผู้ชมแทนที่จะมุ่งนำเสนอแต่เพียงเรื่องความรักและการแย่งชิง การดัดแปลงความคิดและทัศนคติตัวละคร “แพง” ให้ก้าวหน้าสามารถทำให้ประเด็น “แพง” แย่งชิงชายคนรักของพี่สาวเบาบางลง และสร้างอารมณ์ร่วมต่อกลุ่มผู้ชมที่เป็นผู้หญิงยุคสมัยใหม่เรื่องการดำเนินชีวิต การรู้จัก และการยึดมั่นหลักมนุษยธรรมโดยไม่ขึ้นต่อกรอบหรือขนบสังคมในอดีต

ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าการแสดงทัศนคติของตัวละคร “แพง” มักก่อให้เกิดความขัดแย้งกับตัวละครอื่น ๆ ที่เป็นตัวแทนคนสมัยโบราณ เนื่องจาก “แพง” มักมีความเห็นต่างเกี่ยวกับวัฒนธรรม ความคิดความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมไทย ซึ่งในเรื่องสั้นของยาขอบไม่ปรากฏการนำเสนอตัวละครในลักษณะข้างต้น การสร้างสรรค์ตัวละคร “แพง” ในฉบับพอดีคำให้เป็นผู้หญิงฉลาด รักการศึกษาเล่าเรียน และรู้เท่าทันเรื่องราวรอบตัวจึงช่วยขยายมิติด้านความคิดและทัศนคติของคนยุคปัจจุบันให้สมบูรณ์ขึ้น ดังตัวอย่างที่แพงแสดงเหตุผลไม่ไปร่วมงานแห่ขบวนของหมู่บ้าน ดังนี้

“ข้าไม่สนใจจะทรมานสัตว์ ฟ้าฝนเป็นเรื่องของธรรมชาตินะเว้ย เอาน้ำไปสาดใส่แมวแล้วฝนจะตกลงมาได้ยังไง” [...] “แมวกวนน้ำ โบราณเลยถือว่าแมวเป็นตัวแล้ง จับแมวมาแห่สาดน้ำใส่ให้มันเปียก ถือเคล็ดว่าจะได้หายแล้งแต่โดนสาดน้ำทั้งหมู่บ้านแบบนี้ ถ้าไม่สบายก็มีแต่จะป่วยตายซิอะ”

(Puen-Paeng Phordeekhum, 2015)

คำกล่าวของตัวละคร “แพง” ข้างต้นเป็นการแสดงทัศนคติของคนยุคปัจจุบันที่มีความคิดเป็นของตนเองร่วมกับการขบขันมุมมองพุทธศาสนาเรื่องศีล คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น “แพง” จึงแตกต่างจากตัวละครอื่น ๆ ที่ยังดำเนินชีวิตไปตามแบบแผนของสังคมดังที่ตัวละครแก้วเพื่อนของแพงกล่าวว่า “คนเฒ่าคนแก่เขาก็ทำกันมานาน” แม้แพงจะเกิดและเติบโตในสังคมเกษตรกรรมที่ให้ความสำคัญกับการสืบทอดประเพณีดังกล่าวต่อกันมาเป็นเวลานาน แต่กลับคิดตั้งคำถามต่อการกระทำของชาวบ้าน และให้เหตุผลเรื่องการนำแมวมาแห่ของฝนของคนโบราณซึ่งแสดงให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความคิดความเชื่อมากกว่าการคำนึงถึงผลกระทบต่อสัตว์

“แพง” ยังแสดงความเห็นต่างจากตัวละคร “พิศ” (พ่อของเพื่อนกับแพง) ที่คิดว่าผู้หญิงต้องแต่งงานและมีครอบครัว ดังนี้

“เป็นเมียเค้ามันดีตรงไหน ต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน คอยเชื่อฟังแต่ผัว ถ้าเป็นผู้หญิงแล้วต้องอมมืออดตีนมีหน้าที่คอยบำเรอผัวอย่างเดียว อีแพงสู้ตายแล้วไปเกิดเป็นควายให้มันใช้งานอย่างเดียวดีกว่า”

(Puen-Paeng Phordeekhum, 2015)

ทัศนคติของตัวละคร “แพง” ข้างต้นสัมพันธ์กับมุมมองของผู้หญิงยุคปัจจุบันจำนวนมากที่คิดว่าไม่จำเป็นต้องแต่งงานและมีครอบครัวเนื่องจากโอกาสทางการศึกษาทำให้มีวิชาความรู้ สามารถทำงาน ตลอดจนพึ่งพาตนเองได้เช่นเดียวกับผู้ชาย ในขณะที่ผู้หญิงไทยสมัยโบราณมีลักษณะดังที่แพงกล่าวเพราะสังคมไทยในอดีตเป็นสังคมปิตาธิปไตย ผู้หญิงจึงเป็นพลเมืองชั้นสองที่ตกอยู่ใต้อำนาจของชายเป็นใหญ่ ไม่ได้มีสิทธิเสรีภาพ หรือบทบาทในสังคมเท่ากับผู้ชายนอกเหนือจากการทำหน้าที่ภรรยา คอยดูแลกิจการต่าง ๆ ที่บ้านและปรนนิบัติสามี

ละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำ ภายใต้อุตสาหกรรมการดัดแปลง

“เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำแสดงให้เห็นกระบวนการดัดแปลงละครโทรทัศน์ยุคโทรทัศน์ดิจิทัลภายใต้อุตสาหกรรมการดัดแปลงซึ่งมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ด้วยทหหลายประการ ผู้เขียนพบความสัมพันธ์ข้ามตัวบท (transtextuality) ได้แก่ การสร้างสหบทกับตัวบทอื่น ๆ ทั้งสหบทจากตัวบทเดียวกันและสหบทต่างตัวบท รวมทั้งการใช้สารนอกตัวบท ดังนี้

1. “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำ สหบทจากตัวบทเดียวกันกับเรื่องสั้นของยาขอบ

ละครโทรทัศน์เรื่อง “เพื่อน แพง” สร้างสหบทกับเรื่องสั้นของยาขอบในการนำองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ โครงเรื่องหลัก ตัวละคร ฉาก แนวคิด และบทสนทนา มาสร้างสรรค์ในสื่อโทรทัศน์ให้เข้ากับบริบทสังคมยุคปัจจุบัน “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำใช้โครงเรื่องหลักอันเป็นโศกนาฏกรรมที่เกิดจากเรื่องราวรักสามเส้าของตัวละคร “เพื่อน” “แพง” และ “ล่อ” หนุ่มสาวชาวบ้านสร้างโดยขยายขอบเขตแนวคิดพุทธศาสนาเรื่องกิเลสตัณหาให้ชัดเจนขึ้น แนวคิดนี้ยังนำเสนอผ่านการขยายมิติตัวละคร “เพื่อน” ขณะเดียวกันก็สอดแทรกทัศนคติของคนยุคปัจจุบันผ่านการขยายมิติตัวละคร “แพง” นอกจากนี้องค์ประกอบที่เป็นลักษณะเด่นจากเรื่องสั้น คือ ภาษาที่เรียบง่าย ไพเราะ และสละสลวยซึ่งถ่ายทอดผ่านบทสนทนาของตัวละครได้นำมาอ้างถึงในฉบับละครโทรทัศน์ เช่น คำกล่าวของล่อที่ว่า “ชาติหน้าฉันจะไปตกรนกร้อยกัลป์ แสนกัลป์อย่างไรหนื่อยมาแล้ว แต่ในชาตินี้ในชาติที่ได้มาพบแพงก็จะขอเป็นผัวมัน รักมันให้สมกับที่มีรักฉันให้จงได้” โดยนำเสนอตอนปิดเรื่องในฐานะบทสรุปของเรื่องราวทั้งหมดก่อนที่ล่อจะฆ่าตัวตาย จะเห็นว่าทั้งสองตัวบทเน้นย้ำแนวคิดหลัก คือ กิเลสตัณหาทำให้ตัวละครขาดการตระหนักถึงศีลธรรมจนนำไปสู่หายนะ

2. “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำ สหบทจากตัวบทเดียวกันกับภาพยนตร์ “เพื่อน แพง” พ.ศ. 2526

ละครโทรทัศน์เรื่อง “เพื่อน แพง” หยิบยืมสหบทจากภาพยนตร์ “เพื่อน แพง” ของ เชิด ทรงศรีโดยการดัดแปลงองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ โครงเรื่องรอง แนวคิดรอง ตัวละครเสริม และฉากจากภาพยนตร์ให้เหมาะสมกับลักษณะของสื่อและบริบทสังคมยุคปัจจุบัน การเพิ่มองค์ประกอบต่าง ๆ ข้างต้นทำให้สามารถนำเสนอเนื้อหาในละครโทรทัศน์ได้ละเอียดและเป็นรูปธรรมขึ้น ผู้เขียนพบการนำเสนอเหตุการณ์ในละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” ซึ่งอ้างอิงเหตุการณ์ในภาพยนตร์ของ เชิด ทรงศรี นอกจากนี้ยังใช้สหบทจากภาพยนตร์สร้างสารนอกตัวบท (paratext) คือ ภาพและเสียงในละครโทรทัศน์ ดังตัวอย่าง

2.1 แพงสระผมให้ล่อ: สหบทกับการแสดงภาพความสัมพันธ์ของตัวละคร

“เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำใช้เหตุการณ์แพงสระผมให้ล่อเช่นเดียวกับในภาพยนตร์ของ เชิด ทรงศรี โดยนำเสนอระหว่างการดำเนินเรื่องเพื่อเน้นย้ำภาพความสัมพันธ์ของตัวละครทั้งสองที่ผูกพันและใช้เวลาด้วยกันอย่างมีความสุข ขณะที่สระผมตัวละครแพงและล่อร้องเพลง “กระจุ่มกระจุ่ม” เพลงรักจากบทละครเรื่องโรสิตาซึ่งร้องในภาพยนตร์ขณะสระผมเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างเนื้อเพลงที่ว่า “โอบอยมายดาร์ลิ่ง คัมมิง ทูมี...โอเกิร์ลลี่ เดียร์รี่ โรสิตา...โอมายดาร์ลิ่ง เวทิงฟอร์มี [...]”

Figure 1 “Puen-Paeng” The Movie

(Source: Film Archive, n.d.)

Figure 2 “Puen-Paeng” The Television Series

(Source: MGR Online, 2015)

เหตุการณ์นี้ยังกระตุ้นให้ตัวละคร “เพื่อน” ฉบับพอดีคำเกิดกิเลสค้นหาเพราะเพื่อนทราบว่าแพงรักเธอมากกว่าความเป็นพี่ชาย การได้เห็นน้องสาวสระผมให้คนรักของตนและร้องเพลงด้วยกันอย่างมีความสุขทำให้เพื่อนรู้สึกว่าได้ได้รับความสำคัญและถูกแย่งชิงคนรัก ในสื่อโทรทัศน์ใช้เทคนิคการนำเสนอเหตุการณ์ดังกล่าวตัดภาพสลับกับใบหน้าของ “เพื่อน” ที่เต็มไปด้วยความรู้สึกโกรธและหึงหวงล่อ กล่าวได้ว่าเป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งอันนำไปสู่ปมปัญหาอื่น ๆ ที่ร้อยเรียงให้เกิดโศกนาฏกรรมตอนปิดเรื่อง

2.2. หายหะของตัวละคร “แพง”: สหบทกับการแสดงภาพโศกนาฏกรรม

“เพื่อน แพง” ฉบับพอดีคำอ้างถึงเหตุการณ์แพงตกบันไดตอนปิดเรื่องจากภาพยนตร์ของ เชิด ทรงศรี อันเป็นเหตุมาจากอำนาจกิเลสค้นหาของเพื่อน เมื่อได้ทราบว่าแพงรักกับลอจนตั้งท้อง ความโกรธและเกลียดในจิตใจจึงทำให้อารมณ์อยู่เหนือศีลธรรม กล่าวคือ แม้จะทราบว่าบันไดบ้านชำรุด แต่เพื่อนตั้งใจไม่บอกแพงและปล่อยให้น้องสาวของตนตกบันไดจนถึงแก่ชีวิต

Figure 3 “Puen-Paeng” The Movie
(Source: Film Archive, n.d.)

Figure 4 “Puen-Paeng” The Television Series
(Source: Just Us in The World, 2015)

ทั้งสองภาพข้างต้นคือเหตุการณ์หลังจากที่แพงตกบันไดและเคลื่อนตัวไปตามทางด้วยความเจ็บปวดทรมาน ในภาพยนตร์นำเสนอเหตุการณ์ดังกล่าวแบบสั้นกระชับ คือ แพงเสียชีวิต ณ ที่เกิดเหตุพร้อมกับลูกในท้อง ในขณะที่สื่อโทรทัศน์เอื้อให้ละครสามารถนำเสนอเนื้อหาในระยะเวลาที่ยาวจึงปรับเปลี่ยนโดยขยายรายละเอียดเนื้อหาจากภาพยนตร์ให้ชัดเจนและเข้าถึงอารมณ์มากขึ้น ละครโทรทัศน์ใช้เทคนิคการถ่ายทอดผ่านภาพและเสียงเพื่อแสดงให้เห็นความรู้สึกเจ็บปวดของตัวละคร “แพง” ที่ได้รับรู้พี่สาวตั้งใจทำให้ตนถึงแก่ความตาย ทั้งยังสร้างความเศร้าสลดใจด้วยการขยายระยะเวลาให้แพงทนทุกข์ทรมานจากการแท้งลูกและเสียชีวิตในอ้อมกอดของลอ การที่ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดีคำเน้นย้ำว่าแพงไม่เคยคิดแย่งลอคนรักของพี่สาวตน แต่รักกับลอเพราะเข้าใจว่าเพื่อนไปรักกับมานพนักกฎหมายหนุ่มพระนครแล้ว ยังเป็นการสร้างความเป็นธรรมในการเสิร์ฟของคนในสังคมยุคปัจจุบันเรื่องวัฒนธรรมและค่านิยมในสังคมไทยเกี่ยวกับการมีคู่ครองที่ผูกโยงกับแนวคิดพุทธศาสนาเรื่องศีล คือ การมีสามีหรือภรรยาเพียงคนเดียว การเล่าเรื่องความรักของแพงและลอในละครโทรทัศน์ที่เน้นว่าไม่ใช่การผิดศีลจึงอาจช่วยสร้างความสะเทือนใจในการรับชมจากการปิดเรื่องด้วยความตายของตัวละคร

2.3 โปสเตอร์ละคร: สหบทกับการสร้างสารนอกตัวบท

“เพื่อน แพง” ฉบับพอดีคำสร้างสารนอกตัวบท คือ โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ละครโทรทัศน์โดยหยิบยืมรูปแบบจากโปสเตอร์ภาพยนตร์ของ เชิด ทรงศรี ดังจะเห็นได้จากการจัดวางภาพใบหน้าด้านข้างของตัวละคร “เพื่อน” กับ “แพง” การใช้โทนสีพื้นหลังที่แสดงบรรยากาศยามสนธยา การสร้างสรรค์องค์ประกอบของภาพใช้สัญลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นชนบท ได้แก่ ภาพรวงข้าวที่จัดวางระดับไหล่ของ “เพื่อน” กับ “แพง” เงาของลอบนหลังควายซึ่งมีดวงอาทิตย์อยู่ด้านหลัง ตัวอักษรบนโปสเตอร์ยังใช้ข้อความ “ความรัก คำสาบาน อำนาจสิ่งใดเหนือกว่า” ขยายความตัวบทให้ผู้ชมตั้งคำถามและคาดเดาเรื่องราวที่จะนำเสนอในละครโทรทัศน์ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรักโดยใช้คำว่า “อำนาจ” เป็นคำสำคัญ มีนัยยะเดียวกับข้อความบนโปสเตอร์ภาพยนตร์ที่ว่า “The Power of Love” สอดคล้องกับบทสรุปของเรื่องเล่า คือ อำนาจของความรักนำชะตากรรมของตัวละครทั้งสามไปสู่โศกนาฏกรรม นอกจากนี้โปสเตอร์ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดีคำใช้ข้อความ “มิชานี้” เป็นการกระตุ้นความสนใจให้ผู้ชมรอติดตามละครโทรทัศน์ ด้านล่างสุดของโปสเตอร์แสดงให้เห็นเครือข่ายการดัดแปลง (adaptation network) ประกอบด้วย ชื่อผู้ผลิต (บริษัทพอดีคำ เอ็นเทอร์เทนเมนท์ จำกัด) ผู้กำกับ (สยาม นวมเศรษฐี) และสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 รวมถึงการใช้แฮชแท็กและการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” ผ่านช่องทางออนไลน์ ได้แก่ เฟซบุ๊กและอินสตาแกรม

Figure 5 "Puen-Paeng" The Movie Poster

(Source: Thai Movie Posters, 2019)

Figure 6 "Puen-Paeng" The Television Series Poster

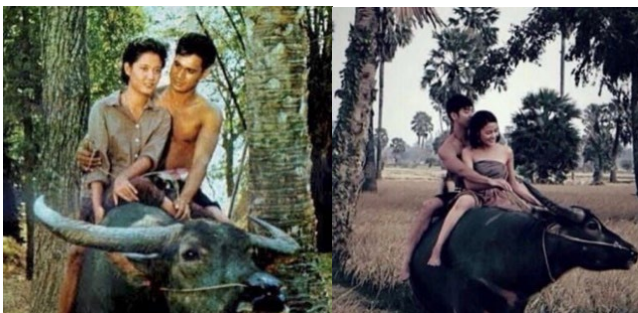
(Source: Glittering Gold, 2015)

3. “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำ สหบทต่างตัวบทกับภาพยนตร์ “แผลเก่า” พ.ศ. 2520

นอกจากการดัดแปลงองค์ประกอบอื่น ๆ ในละครโทรทัศน์ ได้แก่ โครงเรื่องรอง แนวคิดรอง และตัวละครเสริมโดยผสมผสานสืบทอดจากภาพยนตร์ “เพื่อน แพง” ร่วมกับ “แผลเก่า” เนื่องด้วยการเป็นเรื่องราวความรักของหนุ่มสาวชาวบ้าน ผู้เขียนพบการสร้างลักษณะตัวละครรวมถึงฉากและบรรยากาศชนบทผ่านสัญลักษณ์อันเป็นลักษณะเด่นจากภาพยนตร์เรื่อง “แผลเก่า” และได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำเป็นละครแนวย้อนยุคที่เล่าเรื่องโดยแสดงภาพความเป็นลูกทุ่งคล้ายคลึงกับภาพยนตร์ “แผลเก่า” พ.ศ. 2520 เนื่องจากผู้กำกับภาพยนตร์เรื่องนี้ คือ เชิด ทรงศรีเป็นผู้กำกับภาพยนตร์ “เพื่อน แพง” พ.ศ. 2526 เช่นเดียวกันจึงส่งอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ตัวบทระหว่างภาพยนตร์สองเรื่องนี้กับละครโทรทัศน์ดังที่ปรากฏในบทพูดครุก่อนเข้าสู่ใต้เต็ลละครที่กล่าวถึงแรงบันดาลใจจากเชิด ทรงศรี กระบวนการข้างต้นในอุตสาหกรรมการดัดแปลงเป็นการสร้างสืบทอดต่างตัวบทซึ่งช่วยกระตุ้นการรับรู้ของผู้ชมที่มีประสบการณ์การรับชมภาพยนตร์ให้เกิดการเชื่อมโยงและเปรียบเทียบกับฉบับละครโทรทัศน์ สัญลักษณ์ของชนบทที่พบ ได้แก่ “ควาย” และ “ขลุ่ย” อธิบายรายละเอียดได้ ดังนี้

การใช้ “ควาย” เป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นวิถีชีวิตของคนไทยในชนบทที่มีความผูกพันกับควายเนื่องจากแต่เดิมสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ควายถือเป็นแรงงานสำคัญทางการเกษตร และยังเป็นพาหนะของชาวบ้าน การที่ควายเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของชาวชนบททำให้มีการปรากฏภาพตัวละครเอกชาย-หญิง คือ ขวัญ-เรียม กับ ลอ-แพงขี่ควายในสถานการณ์ต่าง ๆ ระหว่างการดำเนินเรื่องซึ่งแสดงให้เห็นวิถีของหนุ่มสาวชาวบ้านและความสัมพันธ์อันดีของตัวละครที่ได้ใช้เวลาร่วมกัน

นอกจากนี้ยังใช้ “ขลุ่ย” เครื่องดนตรีไทยพื้นบ้านเป็นสัญลักษณ์สร้างลักษณะตัวละครเอกชายแนวลูกทุ่ง ดังจะเห็นการนำเสนอภาพ “ขวัญ” ในภาพยนตร์ที่มีขลุ่ยติดตัว และได้ถ่ายทอดไปสู่ “ลอ” ในละครโทรทัศน์ เนื่องด้วยขลุ่ยเป็นเครื่องดนตรีที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน ประดิษฐ์จากวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น คือ ไม้ไผ่ ประกอบกับการพอกพาสะดวกทำให้ชาวบ้านนิยมพกขลุ่ยติดตัว เมื่อว่างเว้นจากการทำงานจึงนำมาบรรเลง เสียงของขลุ่ยยังมีลักษณะนุ่มนวล โสสอาด และสงบเยือกเย็นเป็นเสน่ห์ที่ทำให้มีการนำขลุ่ยมาประกอบการเล่าเรื่องเพื่อแสดงบรรยากาศความเป็นชนบท รวมถึงใช้อธิบายความรู้สึกของตัวละคร เช่น ลอเป่าขลุ่ยขณะที่รู้สึกเศร้าช่วยให้ผู้ชมสัมผัสถึงบรรยากาศชนบทที่เคล้ากับความโศกเศร้าจากเสียงขลุ่ยที่ถ่ายทอดผ่านความรู้สึกของตัวละคร

Figures 7 & 9 "The Scar" The Movie

(Source: Thairathonline, 2022 ; Postjung, 2014)

Figures 8 & 10 "Puen-Paeng" The Television Series

(Source: SF Cinema, 2020 ; GMM Grammy Official, 2015)

4. “เพื่อน แพง” ฉบับพอดีคำ: สารนอกตัวบท

ในบริบทอุตสาหกรรมการดัดแปลง การเป็นละครยุคโทรทัศน์ดิจิทัลทำให้ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดีคำ มีเครือข่ายความสัมพันธ์รายล้อมตัวบทที่หลากหลาย ดังที่ Kaewthep (2012 as cited in Naknuan, 2021 : 10-15) อธิบายคุณลักษณะของสื่อใหม่ไว้ เช่น ความง่ายในการเข้าถึงและแพร่กระจายสามารถเพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน ได้แก่ เพิ่มช่องทางการสื่อสาร กระตุ้นให้ผู้รับมีปฏิกิริยาตอบสนอง นอกจากนี้ เนื้อหาต่าง ๆ ของสื่อใหม่สามารถเชื่อมโยงบูรณาการเข้าด้วยกันได้โดยง่ายในขณะที่สื่อมวลชนแบบเดิม (ระบบแอนะล็อก) ไม่สามารถทำได้ ดังนั้น ความเป็นดิจิทัลของสื่อโทรทัศน์ยุคปัจจุบันจึงเอื้อต่อการสร้างสารนอกตัวบทประเภทต่าง ๆ โดยหมายรวมถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวบทละครโทรทัศน์ในรูปแบบหน้าจอตลอด

ละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” มีสารนอกตัวบทหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ภายในเครือข่ายการดัดแปลง เช่น โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ เพลงประกอบละคร และความเห็นของผู้ชมซึ่งช่วยขยายความและวิพากษ์ตัวบท รวมทั้งกระตุ้นความสนใจในการรับชม ในที่นี้จะศึกษาสารนอกตัวบท คือ เพลงประกอบละครจากยูทูบ และความเห็นของผู้ชมจากกระทู้พันทิปซึ่งเป็นสารนอกตัวบทรูปแบบสื่อดิจิทัลที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการเสพรับของคนในสังคมปัจจุบัน และสามารถแสดงปฏิกิริยาตอบสนองของกลุ่มผู้ชมที่มีต่อตัวบทละครโทรทัศน์ รวมถึงทำให้ผู้ที่ไม่ได้รับชมเรื่อง “เพื่อน แพง” รู้จักละครโทรทัศน์เรื่องนี้โดยไม่จำเป็นต้องยึดกับตัวบทละครในสื่อโทรทัศน์แต่เพียงอย่างเดียว ผู้เขียนพบผลการศึกษานอกตัวบท ดังนี้

4.1 เพลงประกอบละคร “หนึ่งในสอง”

เพลง “หนึ่งในสอง” ขับร้องโดย พลพล พลกองเส็ง ถือเป็นสารนอกตัวบทที่ขยายความเนื้อหาในละครโทรทัศน์ภายในระยะเวลาอันสั้น ในบทเพลงนำเสนอเนื้อหาผ่านมุมมองของตัวละคร “ลอ” สอดคล้องกับการคัดเลือกนักร้องชายเพื่อถ่ายทอดบทเพลงช่วงต้นกล่าวถึงตัวละคร “เพื่อน” กับ “แพง” แสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างสองพี่น้องสายเลือดเดียวกันเนื่องมาจากความรักที่มีต่อผู้ชายคนเดียวกันคือ “ลอ” ดังเนื้อเพลงที่ว่า

“คำสั่งจากฟ้าหรือโชคชะตา ชีตเขียนให้เธอและเธอต้องมาเกลียดกัน ทั้งที่สายใยเชื่อมโยงสัมพันธ์ เลือดข้นกว่าน้ำคำนี้ยัง
จริงอยู่ไหม” “ต้นเหตุคือรักชักนำพาไป เส้นทางหัวใจสายใยก็ทานไม่อยู่ ทั้งคู่วันนี้เลือกเป็นศัตรู แต่ใครก็รู้ความรักเลือกได้
คนเดียว”

(GMM Grammy Official, 2015)

บทเพลงช่วงกลางปรากฏใจความสำคัญว่าด้วยเรื่องราวรักสามเส้าของตัวละครทั้งสามซึ่งตรงกับชื่อเพลง “หนึ่งในสอง” ดังเนื้อเพลงที่ว่า

“หนึ่งคนในนั้นเกิดมาเพื่อจะรักกัน หนึ่งคนในนั้นเกิดมาเพื่อจะเสียใจ หลายคนหนึ่งทางความรักไม่พอให้ไป ซาติ
หน้าฉันโดยย่ำเป็นอย่างนี้อีกเลย”

(GMM Grammy Official, 2015)

เนื้อเพลงข้างต้นเล่าเรื่องราวความรักของ “ลอ” “เพื่อน” และ “แพง” มีการซ้ำคำว่า “หนึ่งคน” ตอนต้นประโยคในการกล่าวถึงตัวละครหญิงทั้งสองตัว คำว่า “หนึ่งคน” ในประโยคแรก คือ “เพื่อน” ผู้หญิงที่ลอตั้งใจจะครองคู่ด้วย ส่วนอีกหนึ่งคน คือ “แพง” ว่าที่น้องสะใภ้ที่มีความรักต่อลอมากกว่าความเป็นพี่ชาย ด้วยความรักที่มีผู้ชายหนึ่งคนกับผู้หญิงสองคน ประกอบกับการที่ตัวละครเป็นปูชนียที่ยังมีเล่ห์เหลี่ยมในจิตใจ “หนึ่งในสอง” จึงหมายถึงความขัดแย้งและความลำบากใจของตัวละคร “ลอ” ในการเลือกระหว่าง “เพื่อน” กับ “แพง” ดังช่วงท้ายบทเพลงที่ว่า

“คนผิดคือฉัน ไม่ใช่คนใด สองคนเสียใจ ฉันเองก็ซ้ำเท่านั้น เลือกเธอคนนี้ก็ทรมาน เลือกเธอคนนั้นก็ไม่ซื่อสัตย์กับหัวใจ”

(GMM Grammy Official, 2015)

เนื้อเพลงข้างต้นแสดงให้เห็นว่าตัวละคร “ล่อ” ไม่สามารถตัดสินใจได้อย่างเด็ดขาดในการเลือกผู้หญิงที่รักหากเลือก “เพื่อน” ก็รู้สึกทรมานใจ หากเลือก “แพง” จะกลายเป็นการผิดศีลเนื่องจากล่อมีเพื่อนเป็นคนรักอยู่แล้ว การนำเสนอเนื้อหาในบทเพลงเป็นการแสดงทัศนะของล่อถึงการตระหนักรู้เรื่องความรักกับศีลธรรม คือ การรักเดียวใจเดียว ดังประโยคจากเนื้อเพลงที่ว่า “ความรักเลือกได้คนเดียว” อย่างไรก็ตาม การซ้ำคำว่า “เลือก” ในบทเพลงแต่ละช่วงทำให้เห็นว่าล่อลังเลใจ แม้จะตั้งมั่นในศีลธรรม คือ ความรักที่มีต่อเพื่อน แต่สุดท้ายก็ไม่สามารถปฏิบัติตามได้ด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ จนตัวละครทั้งสองต้องพบกับโศกนาฏกรรม

4.2 ความเห็นของผู้ชมจากกระทู้พันทิป

การที่ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดีคำเป็นละครโทรทัศน์ยุคโทรทัศน์ดิจิทัลจึงสอดคล้องกับพฤติกรรมการรับชมและการตอบสนองต่อตัวบทผ่านสกรีน ความคิดเห็นของผู้ชมบนสื่อสังคมออนไลน์เป็นสารนอกตัวบทอีกประเภทหนึ่งที่มีบทบาทในการวิพากษ์บทละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” การปรากฏของสารที่หลากหลายจากกลุ่มผู้ชมแสดงให้เห็นพฤติกรรมการมีส่วนร่วมต่อการวิจารณ์ตัวบทในลักษณะที่สื่อดั้งเดิมไม่สามารถทำได้ การโต้ตอบระหว่างกันของกลุ่มผู้ชมมีประสิทธิภาพในการสร้างทัศนคติของคนในสังคมที่มีต่อละครโทรทัศน์เรื่องนี้ รวมถึงการกำเนิดผู้ชมกลุ่มใหม่ ความเห็นของผู้ชมจึงถือเป็นสารนอกตัวบทที่ทำให้มีการตัดสินใจตัวบทนอกเหนือจากที่ตัวบทตัดสินใจตนเอง ผู้เขียนเลือกศึกษาความเห็นของผู้ชมที่แสดงสารนอกตัวบทอย่างชัดเจนจากกระทู้พันทิปจำนวน 4 ราย พบผลการศึกษจากการตั้งหัวข้อกระทู้ดังนี้

“เพื่อน แพง พัลลิ่ง ใครผิด” “เพื่อนแพงจบได้สะเทือนใจและตราตรึงมาก ๆ ” “เพื่อนแพง ตอนจบ นังเพื่อนมีจุดจบอย่างไร” “เพื่อนแพงควรรี้นได้แล้ว”

(Pantips' members, 2015; 2023)

การตั้งหัวข้อกระทู้ข้างต้นเป็นการเปิดโอกาสให้ตั้งคำถามและเสนอความคิดที่หลากหลายเกี่ยวกับ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดีคำ และเป็นเครื่องยืนยันความสำเร็จในการผลิตละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” ภายใต้อุตสาหกรรมการดัดแปลงโดยแสดงให้เห็นทัศนะและความรู้สึกร่วมของผู้ชมที่มีต่อการสร้างสรรค์ตัวบท รวมทั้งสามารถกระตุ้นความสนใจในการรับชม ดังเช่นกระทู้ “เพื่อน แพง ตอนจบ นังเพื่อนมีจุดจบอย่างไร” เนื่องด้วยการดัดแปลงตัวละคร “เพื่อน” ฉบับพอดีคำให้เต็มไปด้วยกิเลสตัณหาทำให้กลุ่มผู้ชมรอดติดตามชะตากรรมของตัวละครตอนปิดเรื่อง รวมถึงแสดงความรู้สึกผูกพันและให้คุณค่ากับตัวละครฝ่ายดี ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้ชมภายในกระทู้ เช่น “เพื่อน - แพง ตอนจบ ไม่ให้แพงตายได้ไหม [...]” “อยากรู้เหมือนกัน ตอนจบไม่อยากจะให้พัลลิ่งและอีแพงตาย คิดแล้วเศร้าใจ”

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในอุตสาหกรรมการดัดแปลง ความเห็นของผู้ชมเป็นสารนอกตัวบทที่มีความสำคัญเช่นเดียวกับองค์ประกอบอื่น ๆ ภายในเครือข่ายการดัดแปลง องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนหลอมรวมให้ “เพื่อน แพง” เป็นละครโทรทัศน์ยุคโทรทัศน์ดิจิทัลที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้ชมดังจะเห็นได้จากเรตติ้งการรับชมและการรีรันละครโทรทัศน์เรื่องนี้ ตัวอย่างทั้งหมดจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าละครโทรทัศน์เรื่อง “เพื่อน แพง” ฉบับพอดีคำ ปี พ.ศ. 2558 ที่ดัดแปลงจากเรื่องสั้นของยาขอบมีการดัดแปลงองค์ประกอบที่เห็นอย่างชัดเจน ได้แก่ การขยายมิติโครงเรื่องและตัวละคร “เพื่อน” กับ “แพง” ทั้งยังแสดงให้เห็นกระบวนการดัดแปลงในยุคโทรทัศน์ดิจิทัลภายใต้อุตสาหกรรมการดัดแปลงผ่านความสัมพันธ์ข้ามตัวบทคือ สหบทและสารนอกตัวบท

บทสรุป

เรื่อง “เพื่อน แพง” แสดงให้เห็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของตัวบทที่หลากหลายตั้งแต่เรื่องสั้นสู่ภาพยนตร์ และไปสู่ละครโทรทัศน์โดยใช้วัตถุดิบจากวรรณคดีเรื่อง “ลิลิตพระลอ” กล่าวได้ว่าในอุตสาหกรรมการดัดแปลง การสร้างสรรค์สหบทเรื่อง “เพื่อน แพง” เริ่มต้นจากยาขอบผู้แต่งเรื่องสั้นใช้ชื่อตัวละครเอกทั้งสาม ได้แก่ “ล่อ” “เพื่อน” และ “แพง” โดยหยิบยืมชื่อตัวละคร “พระลอ” “พระเพื่อน” “พระแพง” จากวรรณคดีลิลิตพระลอ รวมทั้งใช้โครงเรื่องโศกนาฏกรรมรักจากตัวบทวรรณคดีเรื่องนี้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ปมขัดแย้งที่นำไปสู่โศกนาฏกรรมในเรื่องสั้นของยาขอบแตกต่างจากวรรณคดีลิลิตพระลอ เนื่องจากเป็นความขัดแย้งของตัวละคร “เพื่อน” กับ “แพง” สองพี่น้องที่รักผู้ชายคนเดียวกัน คือ “ล่อ” ความขัดแย้งจึงมีลักษณะของการแย่งชิงผู้ชายที่รัก

ระหว่างผู้หญิงสองคนที่มีสายเลือดเดียวกันจนนำไปสู่ความตายของตัวละครล่อและแพง ในขณะที่ปมขัดแย้งเรื่องลิตพระลอ คือ ความตายของตัวละครเอกทั้งสามเกิดจากความแค้นของเจ้ายาซึ่งไม่ต้องการให้หลาน คือ “พระเพื่อน” และ “พระแพง” รักกับ “พระล่อ” เพราะพระบิดาของพระล่อทำให้พระสวามีของตนถึงแก่ชีวิต

องค์ประกอบข้างต้นที่ยาขอบสร้างสรรค์เรื่องสั้น “เพื่อน แพง” ตลอดจนการดัดแปลงเรื่องสั้นไปสู่ภาพยนตร์ของเชิด ทรงศรี และละครโทรทัศน์ฉบับพอดิคำจึงจัดเป็นสหบทที่ทำให้ผู้อ่านและผู้ชมเกิดการปะติดปะต่อความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทต่าง ๆ โดยเชื่อมโยงถึงตัวบทต้นฉบับอย่างวรรณคดีเรื่องลิตพระลอได้ นอกจากนี้การเปลี่ยนสื่อจากหนังสือไปสู่ภาพยนตร์ และโทรทัศน์ยังทำให้สามารถนำเสนอองค์ประกอบต่าง ๆ ได้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นละครในยุคโทรทัศน์ดิจิทัลที่ไม่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่และเวลา ประกอบกับการใช้สารนอกตัวบทรูปแบบต่าง ๆ เช่น โปสเตอร์ เพลงประกอบละคร และความคิดเห็นของผู้ชม ทำให้เรื่อง “เพื่อน แพง” เป็นที่รู้จักของคนยุคปัจจุบันมากขึ้น รวมทั้งทำให้เกิดการตอบสนองต่อตัวบทของทั้งผู้ที่รับชมและไม่ได้รับชมละครโทรทัศน์โดยสามารถกระตุ้นความสนใจในการรับชมละครเรื่องนี้

นอกจากนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าในบริบทยุคโทรทัศน์ดิจิทัลภายใต้อุตสาหกรรมการดัดแปลง การที่ละครโทรทัศน์เรื่อง “เพื่อน แพง” ดัดแปลงองค์ประกอบต่าง ๆ เป็นไปเพื่อกระตุ้นความสนใจและสอดคล้องกับการรับชมในบริบทสังคมปัจจุบัน ดังการดัดแปลงตัวละคร “เพื่อน” ให้เต็มไปด้วยกิเลสตัณหาที่มีทั้งความรัก โลภ โกรธ หลง สามารถสร้างความสนใจให้ผู้ชมรอดูติดตามละครโทรทัศน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสนใจกับตอนปิดเรื่องอันเป็นจุดจบของตัวละครดังจะเห็นได้จากสารนอกตัวบทอย่างความคิดเห็นของผู้ชมละครที่ปรากฏผ่านกระทู้พันทิป เนื่องจากตัวละคร “เพื่อน” ในฉบับพอดิคำเป็นต้นเหตุของปมปัญหาหลายเรื่องที่น่าไปสู่ศกนาฏกรรม คือ ความตายของ “แพง” และ “ล่อ” การเพิ่มโครงเรื่องรองในละครโทรทัศน์ยังทำให้การนำเสนอ กิเลสตัณหาของตัวละคร “เพื่อน” ชัดเจนขึ้น และชวนให้ติดตามด้วยการค่อย ๆ แสดงกิเลสตัณหาตั้งแต่ระดับน้อยในขณะอาศัยอยู่ชนบท (บ้านสร้าง) ไปสู่ระดับมากเมื่อย้ายไปพระนคร

การดัดแปลงตัวละคร “แพง” ให้มีความคิดและทัศนคติเพื่อถ่ายทอดทัศนคติของคนยุคปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงการผลิตละครโทรทัศน์ที่ทันต่อยุคสมัยแม้เป็นละครแนวย้อนยุค คือ เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปคนในสังคมย่อมมีความคิดและทัศนคติต่างจากสมัยอดีตจึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบหรือเนื้อหาบางส่วนให้สอดคล้องกันอันจะช่วยให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกคล้อยตามได้ง่าย การดัดแปลงละครโทรทัศน์เรื่องนี้ยังตอบสนองต่อผู้ชมในสังคมไทยที่นิยมรับชมเรื่องชิงรักหักสวาท บริบทสังคมช่วงปี พ.ศ. 2558 ที่มีการดัดแปลง “เพื่อน แพง” ฉบับละครโทรทัศน์สอดคล้องกับสูตรสำเร็จว่าด้วยการผลิตเรื่องเล่าความรักหนึ่งหญิงสองชาย หรือสองหญิงหนึ่งชายในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากอุตสาหกรรมการดัดแปลงที่มีการผลิตละครโทรทัศน์เรื่องอื่น ๆ แนวชิงรักหักสวาทในระยะเวลาใกล้เคียงกัน เช่น แรงเงา พ.ศ. 2555 สามมิติตรา พ.ศ. 2557 และเพลิงบุญ พ.ศ. 2560 ของช่อง 3 นอกจากนี้พบการผลิตละครโทรทัศน์เรื่อง “ชิงรักหักสวาท” พ.ศ. 2558 ของช่อง 8 สร้างประเด็นน่าสนใจเกี่ยวกับการตั้งชื่อเรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับแนวเรื่องที่มีการแย่งชิงคนรัก อย่างไรก็ตาม “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำผลิตละครแนวดังกล่าวโดยเน้นย้ำว่าการที่แพงรักกับล่อไม่ได้เป็นการแย่งคนรักของ “เพื่อน” พี่สาวตนเอง คือ การสร้างความเป็นธรรมในการเสพรับของสังคมซึ่งแตกต่างจากยุคอดีตที่อาจยอมรับประเด็นดังกล่าวได้มากกว่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท

นอกจากการดัดแปลงตัวละคร “เพื่อน” กับ “แพง” ละครโทรทัศน์เรื่องนี้ยังมีลักษณะเด่นในการสร้างสหบทกับตัวบทอื่น ๆ ดังจะเห็นว่าการอ้างถึงและหยิบยืมสหบทจากเรื่องสั้นของยาขอบและภาพยนตร์ของ เชิด ทรงศรี ผู้เขียนพบว่า “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำสามารถนำเสนอบรรยากาศความเป็นลูกทุ่งได้อย่างชัดเจน และสมจริงเพราะนำรายละเอียดของกลิ่นอายชนบทมาจากภาพยนตร์ของ เชิด ทรงศรี ดังการแสดงวิถีชีวิตของชาวบ้านภาคกลางในสังคมเกษตรกรรมโดยนำเพลงพื้นบ้าน ได้แก่ “เพลงเกี่ยวข้าว” และ “เพลงพืชมูลฐาน” ในภาพยนตร์ “เพื่อน แพง” มาประยุกต์ให้เข้ากับเรื่องราวในละครโทรทัศน์ และเป็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับบริบทอุตสาหกรรมการดัดแปลงกับสหบทจากตัวบทภาพยนตร์ “แผลเก่า” พ.ศ. 2520 ของ เชิด ทรงศรีที่มีการดัดแปลงหลายฉบับในสื่อต่าง ๆ กระทั่งละครโทรทัศน์ “เพื่อน แพง” ซึ่งใช้สัญลักษณ์ความเป็นชนบท คือ “ควาย” และ “ขลุ่ย” จากภาพยนตร์เรื่องนี้

ในประเด็นท้ายนี้ ผู้เขียนขออภิปรายผลเพิ่มเติมด้วยการตั้งข้อสังเกตว่า “เพื่อน แพง” ฉบับละครโทรทัศน์ยังแสดงสหบทกับภาพยนตร์ “แผลเก่า” พ.ศ. 2557 เพราะผู้กำกับหรือหม่อมหลวงพันธุ์เทวนพ เทวกุลรับอิทธิพลจากตัวบทภาพยนตร์ของ เชิด ทรงศรีในการสร้างสรรค์ภาพยนตร์เรื่องนี้เช่นเดียวกัน ประเด็นข้างต้นสอดคล้องกับการศึกษาภาพยนตร์เรื่อง “แผลเก่า” พ.ศ. 2557 ของ Prasannam (2021) ที่นำเสนอเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยใน “แผลเก่า” ของ หม่อมหลวงพันธุ์เทวนพ

ในฐานะมรดกวัฒนธรรมว่ามีลักษณะเช่นเดียวกับภาพยนตร์ “แผลเก่า” ของ เชิด ทรงศรีว่าด้วยการแสดงคุณค่าความเป็นไทย (แท้) ในชนบทซึ่งถือว่าเป็นความงามอันบริสุทธิ์ ในขณะที่บางกอกกับชาวเมืองเป็นสิ่งที่ซับซ้อน และเข้าใจได้ยาก เนื่องด้วยช่วงเวลาในดัดแปลงเป็นยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองที่เริ่มเปลี่ยนผ่านจากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมืองทำให้มีการนำเสนอประเด็นนี้ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง และได้ส่งต่อไปยังตัวละครโทรทัศน์

หากพิจารณาองค์ประกอบการเล่าเรื่องจะพบว่ากรณีที่ “เพื่อน แพง” ฉบับพอดิคำ พ.ศ. 2558 นำเสนอภาพความเป็นยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้อย่างชัดเจนโดยที่ในเรื่องสั้นไม่ได้เน้นนำเสนอ เป็นการใช้สื่อบทจากภาพยนตร์ “แผลเก่า” พ.ศ. 2557 ทั้งรายละเอียดเนื้อหาและเหตุการณ์ในโครงเรื่องรอง ตัวละคร และแนวคิดรอง การสร้างสรรค์องค์ประกอบที่เห็นอย่างชัดเจน คือ การแสดงจุดเปลี่ยนของตัวละคร “เพื่อน” จากการเป็นสาวชาวบ้านสู่การเป็นสาวพระนครซึ่งมีลักษณะเดียวกับ “เรียม” ทำให้ตัวละครสับสนระหว่างระบบคุณค่าที่ชาวบางกอกกับชาวชนบทยึดถือ ทั้งสองตัวบทยังแสดงให้เห็นถึงการพยายามลบล้างตัวตนความเป็นชนบทผ่านสื่อบทในการตั้งชื่อตัวละคร คือ “เรียม” เปลี่ยนชื่อเป็น “โฉมยง” และ “เพื่อน” เปลี่ยนชื่อเป็น “ประยง” การที่ “เพื่อน” และ “เรียม” ถูกนำไปขายชดเชย และได้พบรักกับตัวละครชายในสังคมเมืองทำให้ตัวละครเอกหญิงทั้งสองถูกคุกคามด้วยวัฒนธรรมต่างชาติ และทอดทิ้งทุ่งบ้านสร้างกับทุ่งบางกะปิ รวมถึงตัวละครเอกชายอย่าง “ล่อ” และ “ขวัญ” ชายชาวบ้านคนรักซึ่งเป็นตัวแทนของความเชื่อและบริสุทธิ์ที่ประพันธกรเชื่อว่าเป็นความไทยแท้ที่งดงามจนนำไปสู่โศกนาฏกรรม

References

- Bagaboo Inter. (2015). *PuenPaeng Episode 1*. Retrieved 24 July 2023, from <https://inter.bugaboo.tv/player-vc?serieId=6355&seasonId=6377&contentId=6380&lang=th> (In Thai)
- Bagaboo Inter. (2015). *PuenPaeng Episode 3*. Retrieved 25 July 2023, from <https://inter.bugaboo.tv/player-vc?serieId=6355&seasonId=6377&contentId=6386&lang=th> (In Thai)
- Bagaboo Inter. (2015). *PuenPaeng Episode 4*. Retrieved 25 July 2023, from <https://inter.bugaboo.tv/player-vc?serieId=6355&seasonId=6377&contentId=6387&lang=th> (In Thai)
- Bagaboo Inter. (2015). *PuenPaeng Episode 12*. Retrieved 27 July 2023, from <https://inter.bugaboo.tv/player-vc?serieId=6355&seasonId=6377&contentId=6399&lang=th> (In Thai)
- Bagaboo Inter. (2015). *PuenPaeng Episode 15*. Retrieved 28 July 2023, from <https://inter.bugaboo.tv/player-vc?serieId=6355&seasonId=6377&contentId=6402&lang=th> (In Thai)
- Chantakean, P. (1981). *Ajin Panjapan's Short Stories Literary Analysis*. Master Thesis, M.A. in Education, Srinakharinwirot University, Thailand. (In Thai)
- Film Archive. (n.d.). *Puen-Paeng*. Retrieved 3 September 2023, from <https://www.fapot.or.th/main/archive/161> (In Thai)
- Film Archive. (n.d.). *PUEN-PAENG*. Retrieved 19 October 2023, from <https://www.fapot.or.th/main/heritage/view/118> (In Thai)
- Glittering Gold. (2015). *One of PuenPaeng's Posters Must Be Copied from This Picture For Sure*. Retrieved 17 September 2023, from <https://pantip.com/topic/33859213> (In Thai)
- GMM Grammy Official. (2015). *(Ost. PuenPaeng) – PholPhol (OFFICIAL MV) FULL SONG*. Retrieved 4 November 2023, from <https://youtu.be/gJhFYCtWfUI?si=EzbUZH2j4z9AJF0W> (In Thai)
- Just Us in The World. (2015). *The Conclusion of Love Triangle Tragedy: "PuenPaeng" Tonight*. Retrieved 19 October 2023, from <https://pantip.com/topic/33856039> (In Thai)
- Line Today. (2017). *Top 10 Television Series: The Highest Final Rating of 2016*. Retrieved 28 September 2023, from <https://today.line.me/th/v2/article/Y36Gzj> (In Thai)
- MGR Online. (2011). *Gathering Superb Channel 7's Television Series of 2011 "The Lady of the Forest" Snatched the Championship Rating!*. Retrieved 28 September 2023, from <https://mgronline.com/drama/detail/9540000164729> (In Thai)

- MGR Online. (2015). *"Puen Paeng" Synopsis*. Retrieved 19 October 2023, from <https://mgronline.com/drama/detail/9580000053889> (In Thai)
- Naknuan, N. (2020). From Lokiya to Lokutara: The Reinterpretation of Buddhist Messages in the Television Adaptation of Thong Neu Kao (The Pure Gold). *Journal of the faculty of Arts, Silapakorn University*, 42(2), 49-62. (In Thai)
- Naknuan, N. (2021). Adaptation of Kritsana Asoksin's Novels in the Digital Television. In Prasannam, N. (Ed.), *The Intermedial Aesthetics*, pp. 12-49, Bangkok: Siamparitut. (In Thai)
- Pantip's Member User Number 876451. (2015). *"PuenPaeng" Ending with Heartbreaking and Impression*. Retrieved 12 November 2023, from <https://pantip.com/topic/33858962> (In Thai)
- Pantip's Member User Number 1674232. (2015). The End of *"PuenPaeng"*: How Puen's Life Will Be in the End ?. Retrieved 12 November 2023, from <https://pantip.com/topic/33834019> (In Thai)
- Pantip's Member User Number 1794166. (2015). *Puen, Paeng, Lor: Who's Wrong?*. Retrieved 12 November 2023, from <https://pantip.com/topic/33858988> (In Thai)
- Pantip's Member User Number 7052090. (2023). *"PuenPaeng" Should Be Rerun*. Retrieved 12 November 2023, from <https://pantip.com/topic/41830011> (In Thai)
- Postjung. (2014). 'Yui-Pooklook' Fight over 'Weir'. *Eternal Love Triangle Is about to Start. 'Puen Paeng' :Love and Promise Turns into Tragedy !!*. Retrieved 13 September 2023, from <https://picpost.postjung.com/282831.html> (In Thai)
- Praepan, C. (1933). *PuenPaeng*. Bangkok: Phadungsuksa. (In Thai)
- Prasannam, N. (2021). *The Poetics of Lights and Shadows: Literature and Adaptation Studies*. Bangkok: Saengdao. (In Thai)
- Puyatorn, W. (2018). *Manhood in Rural Places of Mai Muangderm's Literary Works*. Maser Thesis, M.A. in Arts (Thai), Silapakorn University, Thailand. (In Thai)
- Sahamongkolfilm International. (2014). *The Scar*. Retrieved 3 September 2023, from <https://sahamongkolfilm.com/saha-movie/scar-movie-2557/> (In Thai)
- Sanook. (2015). *Gathering Channel 7's Supreme Television Series Rating in 2015. Revealing New Television Series!!*. Retrieved 28 September 2023, from <https://www.sanook.com/movie/56621/> (In Thai)
- Sanook. (2016). *Channel 7's Television Series Rating in 2016 Summary: "Fai Ruk Game Rorn" Won First Place!*. Retrieved 28 September 2023, from <https://www.sanook.com/movie/64601/> (In Thai)
- Sawangsi, T. (2011). *The Characteristic in Regional Novels of Mai Mouengderm*. Master Thesis, M.A. in Arts (Thai), Srinakharinwirot University, Thailand. (In Thai)
- SF Cinema. (2018). *"The Scar" by Cherd Songsri : Love Scar Returns to a Newly Modernized Version*. Retrieved 19 October 2023, from <https://sfcinemacity.com/news-activity/news-1601> (In Thai)
- Sitasuwan, N. (2009). *Suggestions for Producing Thai Television Dramas: Studying SLVR Issues in Foreign Television Dramas*. Bangkok: Media Monitor. (In Thai)
- Tailangka, S. (2017). *The Art and Science of Narration*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing. (In Thai)
- Thaibunterneg. (n.d.). *Puen-Paeng (1983)*. Retrieved 17 September 2023, from <https://thaibunterneg.fandom.com/th/wiki/เพ็ญ-แพ่ง> (2526) (In Thai)
- ThaiMoviePosters. (2019). *Puen-Paeng (1983) (English) The Text on the Poster*. Retrieved 17 September 2023, from https://www.facebook.com/ThaiMoviePosters/photos/a.383494541815562/1181106172054391/?type=3&locale=th_TH&wtsid=rdr_0xVgoy7baGhaXiADu&_rdr (In Thai)
- Thairathonline. Kwan Riam—*Commemorating "Sorapong"*. (2022). Retrieved 19 October 2023, from <https://www.thairath.co.th/tags/ขวัญเรียม> (In Thai)

- Winter's Coming. (2015). "True Love" *The Collection of Jacob's Beloved Short Stories*. Retrieved 12 September 2023, from http://menalin.blogspot.com/2015/07/blog-post_17.html (In Thai)
- Wipadapornpong, Y. (2020). From "Asoon Rerng Fai" to "Hua Jai Sila": The Novel Adaptation to TV Series. *The Liberal Arts Journal, Faculty of Liberal Arts Mahidol University*, 5(1), 183-216. (In Thai)
- Yossundara, C. (2011). *Adaptation in the Phra Lor Comic Books*. Master Thesis, M.A. in Arts (Thai), Thammasat University, Thailand. (In Thai)